

N:r 56.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till ecklesiastik boställsordning; gifven Stockholms slott den 31 december 1902.

Under åberopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden och af ett i högsta domstolen fördt protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att antaga härvid fogade förslag till ecklesiastik boställsordning.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Carl von Friesen.

Förslag

till

Ecklesiastik boställsordning.

Med upphäfvande af 26 kap. 2 § byggningsbalken och ändring af hvad särskilda författningar innehålla häremot stridande förordnas som följer:

I Kap.

Om hvad med boställen förstås och särskilda slag af desamma.

1 §.

1. Såsom boställen anses i denna boställsordning alla de hemman och lägenheter, som äro anslagna till bostad eller aflöning åt biskopar, kyrkoherdar, komministrar, kapellpredikanter och pastoratsadjunkter eller till prästänkesäten, äfvensom de hemman och lägenheter, hvilkas afkomst ingår till prästerlig löneregleringsfond.

2. Boställen, som äro afsedda till löntagares bostad, kallas i denna författning bostadsboställen; och må för hvarje prästerlig befattning endast ett boställe såsom bostadsboställe anses. Öfriga boställen kallas löningsboställen.

2 §.

Bostadsboställen indelas i tre klasser; och omfattar första klassen: bostadsboställen för biskopar; andra klassen: bostadsboställen för kyrkoherdar; och tredje klassen: bostadsboställen för komministrar, kapellpredikanter och pastoratsadjunkter.

II Kap.

Om laga hus.

3 §.

Å bostadsboställen, förenade med jordbruk, på landet och i stad skola, där ej synerätt enligt 5 § medgifver undantag, finnas följande laga hus:

1) sätesbyggning, 2) visthus, 3) hushållskällare, 4) brygghus, 5) vedbod, 6) hemlighus, 7) drängstuga, 8) vagnshus, 9) spannmålsbod, 10) redskapshus, 11) stall, 12) fåhus, 13) fårhus eller, å mindre boställen, i fåhuset anbringad särskild fårkätte, 14) svinhus och 15) en eller flera lador samt loge eller logar efter behovet, hvarjämte af synerätt må, där sådant nödigt pröfvas, å dessa boställen såsom laga hus ytterligare föreskrifvas: källare för rotfrukter samt en brunn för hushållet och en för ladugården.

4 §.

Bostadsboställen utan jordbruk på landet och i stad skola, där ej synerätt enligt 5 § medgifver undantag, vara försedda med dessa laga hus: 1) sätesbyggning, 2) visthus, 3) hushållskällare, 4) brygghus, 5) vedbod och 6) hemlighus, äfvensom 7) drängstuga, 8) stall och 9) vagnshus, de tre sist nämnda husen dock å andra och tredje klassernas bostadsboställen endast i det fall, att boställshafvaren för tjänsteresor behöfver hålla häst och åkdon. Erfordras å bostadsställe utan jordbruk flera hus än nu sagdt är, må efter omständigheterna af synerätt föreskrifvas ytterligare något eller några af de i 3 § omförmälda hus.

5 §.

1. Där, i följd af ortens förhållanden eller något med jordbruk förenadt bostadsboställes särskilda beskaffenhet, skötsel af får eller svin ej lämpligen kan äga rum, må fårhus eller svinhus kunna uteslutas.

2. Å bostadsboställe af tredje klassen må jämväl följande hus: visthus, brygghus, drängstuga, vagnshus och spannmålsbod, ett eller flera, uteslutas, när de pröfvas kunna undvaras.

6 §.

Löningsboställen bebyggas efter hvad för kronohemman är stadgadt, där ej dessa boställen antingen, såsom icke afsedda för jordbruk, erfordra hus af särskild beskaffenhet, eller ock, såsom brukade gemensamt med bostadsboställen eller af annan anledning, af synerätt pröfvas kunna alla eller vissa af de för kronohemman föreskrifna hus undvara.

7 §.

Sätesbyggning jämte hushållskällare, om sådan under sätesbyggningen anordnas, uppföres, där läget så medgifver, på lämpligt afstånd från annan åbyggnad. Öfriga laga hus, som för hvart boställe föreskrifvas, skola sammanbyggas, i den mån sådant lämpligt pröfvas. I allmänhet bör dock

undvikas sådant sammanförande af hus, att därigenom sammanblandning af boställshafvares och annans nybyggnads- och underhållsskyldighet uppstår.

Alla hus skola läggas och inrättas så, att eldfara, så vidt möjligt, undvikas samt brandförsäkring af desamma ej förhindras eller fördyras.

8 §.

1. Sättesbyggning å bostadsboställe af första klassen bygges efter ritning, som för hvarie fall af Kungl. Maj:t fastställs.

2. För sättesbyggning å bostadsboställe af andra klassen må föreskrifvas minst sju, högst tio boningsrum jämte kök, skafferi, erforderliga kontor samt en eller två förstugor. Där i visst fall till följd af särskilda omständigheter ett mindre antal boningsrum må anses skäligt, ankommer på Kungl. Maj:t att medgifva inskränkning af rummens antal.

3. För sättesbyggning å bostadsboställe af tredje klassen må föreskrifvas minst fyra, högst sex boningsrum jämte kök, skafferi, erforderliga kontor och en eller två förstugor.

9 §.

1. Sättesbyggning å bostadsboställe uppföres på stenfot af minst fem decimeters höjd ofvan jord, med väggar företrädesvis af tegel eller timmer, men äfven, där något af dessa ämnen ej lämpligen kan föreskrifvas, af annat ändamålsenligt, i orten brukligt byggnadsämne. Till byggnaden i öfrigt användas de ämnen, som lämpliga finnas och med ortens sed öfverensstämma. Boningsrummen göras så stora, som behofvet i hvarje fall fordrar, minst tre meter höga, dock att å andra och tredje klassernas bostadsboställen rum å vinden må göras tre decimeter lägre; och skola boningsrummen i allmänhet vara försedda med ugnar af kakel; men äfven ugn eller spis af sten eller ugn af järn må kunna i något rum tillåtas. Framför ugn- eller spisöppningarna anbringas järnplåt eller plansten. Alla boningsrum förses med dubbelfönster, gipsade eller spända tak, oljemålning å panel, dörrar, dörr- och fönsterinfattningar, samt å väggarna tapeter eller lämplig målning.

2. Öfriga laga hus å bostadsboställe uppföras af ändamålsenliga byggnadsämnen efter ortens sed till den storlek, behofvet i hvarje fall fordrar. Stenfot å dessa hus göres minst tre decimeter hög ofvan jord.

3. Brygghus skall i allmänhet innehålla ett rum för brygd och tvätt samt ett rum för bak med bakugn i ettdera; dock må vid mindre bostadsboställen brygghus af endast ett rum med bakugn tillåtas.

4. Stall, fåhus och fårhus förses med skullar eller andra foderrum.

10 §.

Sätesbyggning af trä skall inom tid, som för hvarje särskildt fall af synerätt bestämmes, förses med brädfodring eller annan tjänlig beklädnad samt anstrykas med rödfärg eller annan färg. För sätesbyggning af annat ämne äfvensom för andra laga hus å bostadsboställen må efter behovet och ortens sed tjänlig beklädnad och anstrykning föreskrifvas.

11 §.

Vid meddelande af föreskrift om storleken, inredningen och öfriga beskaffenheten af sätesbyggning å bostadsboställe af andra eller tredje klassen iakttages, å ena sidan, att byggnadens varaktighet och boställshafvarens skäligen behof tillgodoses samt, å andra sidan, att den byggnadsskyldige eller, där boställshafvaren själf är byggnadsskyldig, framtida boställshafvare ej varder mer än nödigt betungad.

III Kap.

Om byggnads- och underhållsskyldigheten.

12 §.

För bostadsboställe af första klassen gäller hvad särskildt är förordnad i fråga om hvem skyldigheten att nybygga och underhålla därtill hörande laga hus åligger.

13 §.

1. Å andra klassens bostadsboställen på landet skola sätesbyggning, visthus, hushållskällare, bryggghus, vedbod, hemlighus, drängstuga, vagnshus och brunn för hushållet, för så vidt de där böra enligt denna författning såsom laga hus finnas, af pastoratet nybyggas och underhållas. Öfriga laga hus å sådana bostadsboställen nybyggas och underhållas af boställshafvaren.

2. Å bostadsboställen af andra klassen i stad nybyggas och underhållas alla laga hus af pastoratet.

14 §.

1. Å tredje klassens bostadsboställen på landet skola alla laga hus nybyggas och underhållas af boställshafvaren.

2. A bostadsboställen af tredje klassen i stad nybyggas och underhållas alla laga hus af pastoratet.

15 §.

Å löningsboställen åligger nybyggnads- och underhållsskyldigheten boställshafvaren.

16 §.

1. Uppkommande brister å boställes insynade hus skola afhjälpas i den mån sådant föreskrifves eller eljest nödigt blifver.

2. Nybyggnad af sätesbyggning eller visthus, bryggghus, drängstuga, spannmålsbod, stall, fähus, loge med lada å bostadsställe må icke företagas utan att synerätt därom beslutar; men beträffande nybyggnad af öfriga laga hus å bostadsboställe afvensom sådana åtgärder å bostadsboställes laga hus, som i 20 § 2 mom. omförmålas, må föreskrift därom meddelas afven vid ekonomisk besiktning.

17 §.

Boställshafvare vare skyldig väl vårda sådana till hans begagnande upplåtna hus, som af annan nybyggas och underhållas. Brister, som å dylika hus genom boställshafvarens vanvård uppkomma, skola af honom afhjälpas.

18 §.

1. I afseende på boställshafvares och församlings rätt att till nybyggnad och iståndsättande af boställes hus samt boställshafvares rätt att i öfrigt till husbehof använda boställes skogstillgång länder till efterrättelse hvad angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket är stadgadt.

2. Andra å boställe tillgängliga byggnadsämnen, som icke äro att hänföra till den boställshafvaren ensam tillkommande afkastningen af bostället, må, där sådant kan ske utan men för bostället eller boställshafvaren, jämväl af annan nybyggnads- och underhållsskyldig till nybyggnad och förbättring å bostället användas. Förslår tillgången ej till både boställshafvares och annan byggnadsskyldigs behof, hafve boställshafvare bästa rätten.

19 §.

Vid beslut om nybyggnad af laga hus samt om sådana åtgärder, som i 20 § 2 mom. omförmålas, skall hvad i 11 § är till iakttagande stadgadt äga motsvarande tillämpning.

20 §.

1. Vid nybyggnad af boställshafvares laga hus å bostadsboställe täckes genom lån från byggnadslånekassa det kostnadsbelopp, som af synerätt vid arbetets godkännande bestämmes.

2. På lika sätt godtgöres äfven kostnad för förbättring af boställshafvares laga hus å bostadsboställe, när tak med tillhörande sparrverk ånyo uppföres, eller hus, med bibehållande af gammalt sparrverk, förses med ny taktäckning af plåt, skiffer, tegel eller annat ämne af motsvarande hårdhet, eller yttervägg i sin helhet eller till större delen ombygges, eller å gammalt hus anbringas ny brädfodring med anstrykning därå eller annan ändamålsenlig beklädnad, eller skorstensmur från grunden uppsättes.

3. De lån, som sålunda från byggnadslånekassa utgå, skola sedermera enligt de grunder, särskild af Kungl. Maj:t utfärdad förordning om ecklesiastika byggnadslånekassor stadgar, af boställshafvaren och hans efterträdare återgäldas genom annuiter så beräknade, att de godtgöra kassans ränteutgifter och amortera det utlånade kapitalet under tid, som motsvarar den antagna varaktigheten af ifrågavarande nybyggnad eller förbättring.

21 §.

Önskar pastorat att, när något af dess laga hus å bostadsboställe skall nybyggas, få nybyggnadskostnaden täckt genom lån från byggnadslånekassa, som författningsenligt må bevilja dylikt lån, göra anmälan därom vid den husesyn eller ekonomiska besiktning, då nybyggnaden beslutes, och äge sedan mot förbindelse att iakttaga de för nybyggnadslån gällande föreskrifter bekomma sådant lån till belopp, som synerätt vid arbetets godkännande bestämmer.

Hvad nu är i fråga om pastorat stadgadt gäller äfven om församling, som har att ensam för sig fullgöra byggnadsskyldighet å vissa boställshus.

IV Kap.

Om andra byggnader än de laga husen.

22 §.

1. Finner synerätt, att på bostadsboställe eller därmed i sanbruk för-enadt löningsboställe insynadt torp eller fåbodeställe bör bibehållas eller nytt sådant bör insynas eller insynad kvarn bör kvarblifva, skall boställshafvare där uppföra och underhålla de byggnader, som af synerätten föreskrifvas.

2. Hvad i 1 mom. stadgas om torphus gälle ock om hus på nyodling, som efter frihetsår återgår till boställe.

23 §.

Alla andra byggnader än de i 3, 4, 6 och 22 §§ omförmälda äro öfverloppshus, hvilka boställshafvaren äger, där efterträdaren ej vill dem behålla till det värde, som, i brist af åsamjande, synerätten därå sätter, rätt och, om efterträdaren så yrkar, äfven skyldighet att bortföra; vare dock pliktig att för byggnadsvirke, som hämtats från boställets skog och icke utgjorts af sådan andel i densammas afkastning, som, enligt hvad särskildt är stadgadt, i vissa fall kan, utöfver husbehovet, boställshafvaren tillkomna, utgifva ersättning till belopp, som synerätt bestämmer; skolande ersättningen användas till boställets nytta enligt de närmare föreskrifter synerätten meddelar.

V K a p.

Om brandförsäkring.

24 §.

1. Sedan bestämdt blifvit, att boställshafvare för nybyggnad af laga hus skall godtgöras genom lån från byggnadslånekassa, åligger det kassan att, där det nya huset kan i allmänna brandförsäkringsverket för byggnader å landet till försäkring antagas, ofördröjligen för domkapitlets räkning låta i detta verk brandförsäkra huset för all framtid till dess fulla, i behörig ordning uppskattade värde; och skall kassans utgift härför läggas till byggnadslånet att förräntas och återgäldas i samma ordning som själfva lånet.

2. Alla andra hus, hvilkas nybyggnad åligger boställshafvaren, vare han pliktig att uti allmänt brandförsäkringsverk eller brandstodsförening med reglemente fastställdt af Kungl. Maj:t eller uti brandstodsförening för härad eller län med reglemente fastställdt af Kungl. Maj:ts befallningshafvande brandförsäkra för domkapitlets räkning till husens fulla, i behörig ordning uppskattade värde; och skall sådan försäkring af honom behörigen vidmakthållas. Öfver fullgörandet häraf hålle domkapitlet tillsyn, för hvilket ändamål boställshafvaren, såvida icke brandförsäkringsafgift är erlagd på en gång för all framtid, skall inom en månad från början af hvarje försäkringsår till domkapitlet öfverlämna bevis, att meddelad försäkring är för det året gällande.

Enahanda skyldighet åligger boställshafvaren äfven beträffande hus, hvarom i 1 mom. förmäles, intill dess den i samma mom. föreskrifna försäkring varder meddelad.

25 §.

Brandskadeersättning uppbäres af domkapitlet, som tillhandahåller boställshafvaren ersättningsbeloppet, hvarvid domkapitlet äger förordna, huruvida, innan lyftning får ske, säkerhet hos domkapitlet skall ställas för medlens användande till återställande af hvad genom branden blifvit förstördt.

26 §.

Brandskadeersättning, som boställshafvare lyftat, skall vid nästa ekonomiska besiktning eller husesyn redovisas.

27 §.

Boställshafvare, som försummar sin skyldighet att taga eller vidmakthålla brandförsäkring, svare själf för brandskada.

VI Kap.

Om ägornas vård och bruk samt om fördelning till godtgörande på vissa år af kostnad eller förlust, som boställshafvare kan få vidkännas.

28 §.

Boställshafvare skall väl häfda samt i god växtkraft hålla boställes åker och äng, nödiga diken, efter hvad därom stadgadt är, gräfva och vidmakthålla samt, i öfverensstämmelse med den särskilda plan, som angående befintliga hagmarkers ändamålsenliga skötsel må vara fastställd, sådana marker röja och vårda.

29 §.

1. Boställshafvare skall väl vårda och vidmakthålla trädgård. Om å bostadsboställe trädgård är otillräcklig eller alldeles saknas, bör, där det kan ske med fördel, den gamla utvidgas eller ny anläggas efter hvad synerätt skäligt pröfvar. Vid nästpåföljande af- och tillträdessyn må, om synerätt finner afträdaren icke hafva innehaft bostället så länge, att afkastningen därunder kan anses hafva ersatt utvidgnings- eller anläggningskostnaden, denna kostnad till belopp af högst femhundra kronor fördelas af synerätt till godtgörande på viss tid, beräknad från den dag, utvidgningen eller anläggningen börjats, och till högst tio år efter dåvarande boställshafvares afträde.

2. I afseende på skogens skötsel och vård lände till efterrättelse hvad därom särskildt är stadgadt.
3. Torfmosse skall ändamålsenligt begagnas.

30 §.

1. Om hägnad i ägoskillnad mot annans jord gälle hvad därom är stadgadt. Den hägnad, boställshafvare åligger i ägoskillnad hålla, skall vid boställes afträdande i fredgillt stånd lämnas.

2. Om på yrkande af granne, mot hvilken boställshafvaren med afseende å ägornas beskaffenhet icke äger stängselvitsord, boställshafvare måst deltaga i uppförande af nytt stängsel, och synerätt finner kostnaden för boställshafvarens andel däri uppgå till högre belopp, än han anses böra vidkännas, må hägnadskostnaden af synerätten fördelas till godtgörelse på det antal år, som skäligt pröfvas, dock icke öfverstigande tjugu, räknadt från den tid, då stängslet blifvit fullbordadt.

3. Har till följd af sådan förening, som i 19 § af förordningen den 21 december 1857 omförmäles, stängsel i ägoskillnad mot annans jord blifvit borttaget eller icke hållits så tätt, att det mot mindre hemdjur gör fred, och upphör den förening att vara gällande, då skall, om bostället därvid innehafves af annan än den, som föreningen ingått, och synerätt finner kostnaden för återuppsättande af det stängsel, bostället bör hålla, uppgå till högre belopp, än boställshafvaren anses böra vidkännas, hägnadskostnaden fördelas såsom i 2 mom. sägs.

4. Inom boställes ägoområde vare boställshafvare ej förbunden att hägnad hålla; dock att hägnad, som vid hans tillträde funnits, skall fortfarande underhållas, intill dess vid syn eller ekonomisk besiktning annorlunda förordnas.

31 §.

1. I fråga om nyodling eller uppröjning af beteshage å boställes skogsmark gäller hvad därom stadgadt finnes.

2. Vill boställshafvare för tillämnad odling af kärr, mosse eller annan oländig mark, däraf i dess närvarande skick föga eller ingen afkomst kan erhållas, tillförsäkra sig rätt till frihetsår, enligt hvad därom särskildt stadgadt är, göra anmälan om företaget hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som därefter iakttaget hvad gällande författningar i sådant fall föreskrifva. När frihetsår beviljas, bestämmer Kungl. Maj:ts befallningshafvande, om och hvilka byggnader å den odlade lägenheten böra finnas. Virke till dessa byggnader äfvensom till de för odlingen nödiga hägnader jämte erforderligt bränsle äger boställshafvaren under den tid, han innehar äfven själfva

bostället, hämta från dess skogsafkastning; men sedan han afträdt bostället, åtnjuter han icke annan rätt till afkastning af skogen, än att därifrån, så vidt dåvarande innehafvare af bostället ändock kan från skogen få sitt virkesbehof fyllt, virke till hägnad i odlingslägenhetens yttergränser må tagas efter utsyning af vederbörande skogstjänsteman.

3. Vid frihetsårens slut skall den odlade lägenheten, till åker och äng behörigen häfdad, jämte erforderliga hägnader och byggnader i förvarligt skick till bostället afträdas utan ersättning; och skall i fråga om utrönandet af lägenhetens beskaffenhet tillämpas hvad angående husesyn mellan enskild jordägare och landbo är stadgadt.

32 §.

Odling genom flåhackning och bränning af torf må icke verkställas utan särskildt därtill af Kungl. Maj:ts befallningshafvande gifvet tillstånd.

33 §.

1. Om fördelning till godtgörande på vissa år af den kostnad, boställshafvare kan hafva under sin besittningstid fått vidkännas med anledning af laga skifte, skogsindelning, deltagande i vattenafledningsföretag för samfällig jords odling eller förbättring, nybyggnad af kyrka eller andra allmänna hus, uppförande af broar eller anläggning af vägar, gälle hvad därom särskildt är stadgadt; och vare efterträdare ej skyldig att annorlunda än på grund af sådan fördelning vidkännas de kostnader, som i dessa afseenden bort före hans tillträde af bostället utgå.

2. Därest boställshafvare för all framtid brandförsäkrat insynade hus genom inbetalning på en gång af hela den för sådan försäkring bestämda afgift, må denna vid nästföljande af- och tillträdessyn till godtgörande fördelas på vissa, högst tjugu år, räknade från den tid, då inbetalningen skedde.

3. Har nybyggnad eller förbättring eller annan åtgärd, därför boställshafvare förklarats skyldig svara, blifvit af efterträdande boställshafvare verkställd, och kan det visas, att denne, utan egen försummelse, varit urständssatt att hos företrädaren utfå den härför bestämda kostnadsersättning, må den förlust, hvilken sålunda uppstått för efterträdaren, efter synerätts pröfning fördelas till godtgörande på vissa, högst tjugu år, räknade från denne boställshafvares tillträde.

4. Finnes vid af- och tillträdessyn, att afträdaren måst för nybyggnad af laga hus å löningsboställe eller sådan förbättring af dessa hus, som afses i 20 § 2 mom., eller för uppförande af byggnader, hvarom i 22 §

sågs, vidkännas större kostnad, än synerätt pröfvar motsvara för afträdares besittningstid skälig utgift i berörda hänseende, må, där ej sådant fall, som i 3 mom. afses, är för handen, den öfverskjutande kostnaden så, som synerätten finner skäligt, fördelas till godtgörande på vissa år från sistnämnde boställshafvares frånträdande af bostället.

I fråga om löningsboställe, som är i författningsenlig ordning utarrenderadt, gälle hvad i arrendekontraktet härutinnan må vara stadgadt.

VII Kap.

Om öfverträdelse af nyttjanderätt till boställe.

34 §.

Hvad boställe tillhör eller från dess ägor är hämtadt och icke till dess årliga afkastning räknas kan, må ej bostället afhändas, utan att sådant är särskildt tillåtet, ej heller torf eller skogseffekter, afven om de kunna anses tillhöra boställets årliga afkastning. Gödsel må icke bortföras från boställe, förenadt med jordbruk.

Stråfoder må boställshafvaren icke förr än vid afträdestiden från sådant boställe, som sist är sagdt, bortföra utan särskildt tillstånd. Detta sökes hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande och må för hvarje gång icke medgifvas för längre tid än fem år. Vid pröfning af ärendet tages i noggrant öfvervägande, huruvida och under hvilka villkor det begärda tillståndet, utan skada för bostället, kan, med hänsyn till där befintliga förhållanden, meddelas. Innan dylikt ärende afgöres, skall domkapitlets yttrande inhämtas. Har boställshafvaren, när han skall afträda bostället, foder öfver, hembjude det efterträdares. Vill han det ej lösa efter pris, som, där öfverenskommelse härom icke annorlunda träffas, varder bestämdt af tre gode män, utsedde i den ordning, lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 angående val af sådana stadgar, må afträdares bortföra fodret.

Utän hinder af hvad nu är sagdt må andra föreskrifter i afseende å gödsel och foder å boställe meddelas, när vid boställets utarrendering i författningsenlig ordning sådant pröfvas nödigt och lämpligt.

35 §.

Gör boställshafvare åverkan å bostället, eller öfverträder han eljest sin nyttjanderätt, gälle hvad i fråga om sådana förseelser, begångna af brukare utaf legd jord, är i strafflagen stadgadt.

VIII Kap.

Om af- och tillträde.

36 §.

1. Med afträädande af de löningsboställden, som skola vara i författningssenlig ordning utarrenderade, förhållas efter allmän lag.

2. Alla andra boställden afträädas såsom hittills den 1 maj; inrymme dock afträädaren från den 14 mars honom, som efter kommer, halfva husen med undantag af sätesbyggning, visthus, hushållskällare och brygghus.

37 §.

Året före boställden afträädande skall afträädaren, med bibehållande af förut tillämpad växtföljd, låta åt tillträädaren verkställa trädesbruk, höstplöjning, gräsfrö- och höstsädessådd mot ersättning, som, i brist af åsämjande, bestämmas af tre gode män, utsedde i den ordning, lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 i fråga om val af sådana föreskrifver; ägande part, som ej nöjes med hvad de fleste gode männen säga, att draga tvisten under rättens pröfning, så framt han sin talan instämmer inom nittio dagar från det gode männens beslut honom tillställdes; och skall i beslutet lämnas tydlig hänvisning om hvad den missnöjde har att iakttaga för tvistens dragande under rättens pröfning. Beslutet skall, änskönt någöndera parten vill söka domaren, gå i verkställighet, där ej domaren eller öfverexekutor annorlunda förordnar.

38 §.

Är vid tiden för boställden afträädande icke bestämdt, hvem som kommer att boställe tillträda, skall domkapitlet föranstalta, att bostället emellertid varder behörigen brukadt och vårdadt, intill dess detsammas skötsel och vård kan af tillträädare öfvertagas.

39 §.

Å alla med jordbruk förenade boställden vare afträädaren skyldig att, såvida icke sådant förhindras af omständigheter, till hvilka han icke varit vållande, utan ersättning tillhandahålla efterträädaren den efter vanliga förhållanden nödiga gödsel till första vår- och höstutsädet eller däremot i värde svarande myckenhet foder.

IX Kap.

Om tillsyn å boställen samt om ekonomiska besiktningar och husesyner.

40 §.

Domkapitlet bör tillse, att inom stiftet belägna boställen varda till hus och ägor behörigen vidmakthållna samt att boställshafvare ej genom sådan försummelse af nybyggnad eller underhåll, som kan förnärma boställets och efterträdares rätt, ådrager bostället husröta. Anser domkapitlet boställes rätt vara genom något af domstol eller annan myndighet meddeladt beslut förnärmat, eller att vid sådant beslut icke iakttagits hvad i 11 och 19 §§ föreskrifves, skall domkapitlet beslutet i behörig ordning öfverklaga.

41 §.

Å alla boställen skola för tillsyn å deras häfd till hus och jord hållas ekonomiska besiktningar så ofta sådana nödiga finnas och sist å femte året efter det, då syn å häfden eller ekonomisk besiktning näst förut å bostället förrättats.

42 §.

Domkapitlet skall före utgången af februari månad hvarje år till Kungl. Maj:ts befallningshafvande insända uppgift på de boställen, å hvilka ekonomiska besiktningar böra under året hållas; ägande domkapitlet att i händelse af särskildt behof äfven å annan tid ekonomisk besiktning å visst boställe hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande äska.

43 §.

Dessa besiktningar förrättas, efter Kungl. Maj:ts befallningshafvandes förordnande, på landet af kronofogden i orten eller annan kronobetjänt, biträdd af två nämndemän, och i stad af magistratsperson med biträde af två utaf magistraten utsedde sakkunnige män. Dessa biträden kallas af förrättningsmannen.

44 §.

1. Såsom jäf mot förrättningsman gäller: om han är med boställshafvare eller annan part uti den skyldskap eller det svågerlag, som i 13 kap. 1 § rättegångsbalken om jäf mot domare sägs; eller om förrättningsman är boställshafvares eller annan parts vederdeloman eller uppenbare

ovän; eller om förrättningsman eller den, som står till honom i sådant skyldskap eller svågerlag, som nämndt är, äger i målet del eller eljest kan af förrättningen vänta synnerlig nytta eller skada, därvid dock den omständighet, att förrättningsman eller hans bemälde skyldeman, såsom medlem af församlingen, är pliktig deltaga i kostnad för byggnad och underhåll å boställe, ej må såsom jäf räknas. Har förrättningsman å tjänstens vägnar rättegång med boställshafvare, eller söker någon sak med förrättningsmannen eller tillfogar honom något med ord eller gärning i uppsåt att honom därmed jäfvig göra, det må ej heller för jäf räknas.

2. Vet förrättningsman, att sådant jäf mot honom är, anmäle det genast och utan att dag till förrättningen utsätta hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som förordnar annan förrättningsman.

45 §.

Förrättningsman utsätter tid för de åt honom uppdragna ekonomiska besiktningar, med iakttagande, att de hållas å tjänlig årstid och att, där så ske kan, besiktningar i samma ort förrättas omedelbart efter hvarandra.

46 §.

Minst sex veckor före besiktningen skall tiden därför af förrättningsmannen kungöras för domkapitlet, hvilket förordnar vederbörande kontraktsprost eller annat ombud att å domkapitlets vägnar vid besiktningen närvara. Inom lika tid åligger det förrättningsmannen jämväl att, där besiktningen afser boställe, hvilket tillkommer lånerätt i byggnadslånekassa, om besiktningen underrätta kassans styrelse, äfvensom att, när församlings rätt ifrågakommer, hos vederbörande kyrkostämмоорdförande påkalla kyrkostämman för utseende af ombud för församlingen att dess rätt vid besiktningen bevaka. Om mottagandet af kungörelse eller annan underrättelse, hvarom nu är sagdt, skall bevis genast af vederbörande tillställas förrättningsmannen. Öfriga parter skola minst fjorton dagar före besiktningen till densamma af förrättningsmannen kallas.

47 §.

När förrättningsman bevisligen iakttagit hvad enligt nästföregående § honom åligger, må parts eller ombuds uteblifvande ej utgöra hinder för besiktningens företagande.

48 §.

Anmäles vid förrättningen jäf mot förrättningsman, skall han beslut däröfver meddela och, om jäfvet pröfvas lagligt, inställa förrättningen

och om förhållandet göra anmälan hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som därefter förordnar annan förrättningsman. Ogillas jäfvet, skall förrättningen fortgå; vederbörande obetaget att i sammanhang med hufvudsaken klaga öfver beslut, hvarigenom jäfsanmärkning ogillats.

49 §.

Vid besiktningen har förrättningsmannen att iakttaga hvad här nedan sägs:

1. Tillses, huruvida instrument öfver förut å bostället hållna ekonomiska besiktningar och husesyner samt andra bostället rörande handlingar fortfarande finnas i behåll äfvensom huruvida boställets hus äro vederbörigen brandförsäkrade och med nödig brandredskap försedda, hvarjämte boställshafvaren affordras redovisning för husröte- eller brandskadeersättning eller andra medel, hvilka böra för boställets räkning redovisas.

2. Boställets hus och ägor skola noggrant besiktigas; och anmärke förrättningsmannen hvad därvid funnits i fråga om sådant, som enligt denna boställsordning kan utgöra föremål för uppmärksamhet.

3. Om beträffande hus, som enligt 16 § må nybyggas utan synerätts beslut, anmärkta bristfälligheter finnas vara sådana, att fråga om ny byggnad uppstår, skall noga undersökas, huruvida bristfälligheterna lämpligen kunna genom endast bättrande afhjälpas eller nybyggnad skall anses nödig.

4. Föreskrifves enligt 3 mom. byggande af nytt hus, skall förrättningsmannen därtill utse plats, hvilken, såvida utan skada för bostället eller oskäligen tillökning i den byggnadsskyldiges tunga kan ske, efter boställshafvarens önskan lämpas, och bestämmer förrättningsmannen storleken, inredningen och öfriga beskaffenheten af det nya huset samt uppgör kostnadsförslag, hvarvid för de byggnadsämnen, som från bostället erhållas, icke må beräknas annat värde, än som pröfvas motsvara erforderlig arbets- och forslingskostnad jämte andra utgifter för byggnadsämnenas beredning.

5. Nödiga förbättringar å hus, som anses böra bibehållas, föreskrifvas, med utsättande af därför erforderlig kostnad.

6. I fråga om öfriga bristers afhjälpande meddelar förrättningsmannen nödiga föreskrifter. Bristerna uppskattas i penningar.

7. Förordnande, som i 30 § 4 mom. afses, äge förrättningsman gifva, när skäl därtill finnes.

8. Tid utsättes, inom hvilken föreskrifven nybyggnad, förbättring och annan åtgärd böra, sedan förrättningen vunnit laga kraft, genom vederbörande vara verkställda.

9. Beslut i fråga om gäldandet af kostnaderna för förrättningen meddelas.

10. Vid förrättningens avslutande tillkännagifves och i instrumentet antecknas, att den med förrättningen missnöjde äger att, vid förlust af rätt till vidare talan, inom trettio dagar efter förrättningens avslutande anmäla sig å landet hos domaren och i stad hos rådstufvurättens ordförande med begäran om laga syn.

Omedelbart efter förrättningens avslutande skall förrättningsmannen skriftligen underrätta vederbörande kontraktsprost om tiden, inom hvilken vid förrättningen föreskrifna arbeten skola vara verkställda.

50 §.

Senast inom fjorton dagar efter utgången af tid, som vid ekonomisk besiktning blifvit bestämd för verkställande af föreskrifna arbeten, skall den byggnadsskyldige hos kontraktsprosten med tillförlitligt intyg styrka, att hvad vid besiktningen föreskrifvits blifvit till alla delar fullgjordt, eller ock visa, att förrättningen öfverklagats. Har förrättningen vunnit laga kraft, men sådant intyg ej inom bestämd tid inkommit, anmäle kontraktsprosten genast förhållandet hos domkapitlet, som har att inom lämplig tid vidtaga åtgärder till bevarande af boställets och efterträdares bästa antingen medelst begäran hos öfverexekutor, att hvad den försumlige efterstätt må genom öfverexekutors ämbetsåtgärd varda för lega på hans bekostnad verkställdt, eller genom beredande af erforderlig säkerhet hos honom för husrötebeloppet.

51 §.

1. Kronobetjänt och nämndeman erhålla för ekonomiska besiktningar reseersättning och dagtraktamente enligt hvad i gällande resereglemente bestämmes. Magistratsperson samt konsistorieombud och ombud för byggnadslånekassa njuta reseersättning och dagtraktamente lika som kronofogde och de magistratsperson biträdande sakkunnige män lika som nämndenän.

2. Dessa ersättningar äfvensom lösen för det exemplar af instrumentet, som i 67 § omförmåles, gäldas å första klassens bostadsboställen och de löningsboställen, som af biskopar innehafvas eller skola vara i författningens ordning utarrenderade, af boställshafvaren, men å hvarje annat boställe, där icke på grund af särskildt stadgande för visst fall annorlunda medgifves, af pastoratet; dock att, där besiktning i följd af någon vederbörandes tredska eller försummelse särskildt påkallas, hvad för sådan besiktning utgifves bör, enligt förrättningsmans bestämmande, af den tredskande eller försumlige godtgöras.

52 §.

Husesyn förrättas å tjänlig årstid, på landet af domare jämte minst två, högst sex nämndemän, allt efter som domaren pröfvar nödigt, samt i stad af rådstufvurätt; ägande å landet domaren och i stad rådstufvurätten att till rättens biträde vid synen, där så finnes behöfligt, tillkalla byggnadskunnig person.

53 §.

Husesyn är antingen laga syn eller af- och tillträdessyn.

54 §.

Laga syn hålles, då missnöje mot ekonomisk besiktning blifvit anmaldt, äfvensom eljest då laga syn af domkapitlet eller vederbörande byggnadslånekassa eller byggnadsskyldig begäres.

55 §.

1. Af- och tillträdessyn hålles på begäran af domkapitlet i anledning af ombyte utaf boställshafvare.

2. Å boställe, förenadt med jordbruk, skall sådan syn hållas året näst före afträdet, när så tidigt bestämdt blifvit, hvem som efter afträdaaren skall bostället öfvertaga. Kan syn ej det året hållas, må den äga rum under afträdesåret, sist inom sex månader efter afträdet.

3. Å boställe utan jordbruk vare af- och tillträdessyn ej nödig, där ej nybyggnads- eller underhållsskyldighet åligger boställshafvaren, eller denne eller vederbörande byggnadsskyldig senast vid afträdestiden sådan syn hos domkapitlet äskar, eller domkapitlet eljest finner syn böra hållas. Af- och tillträdessyn bör äfven i dessa fall förrättas, där så ske kan, året före afträdet eller sist inom sex månader efter detsamma.

4. Då boställe för allmän kassas räkning stått under domkapitlets förvaltning, vare i anledning af dess afträde af- och tillträdessyn ej nödig med mindre sådan syn å någondera sidan äskas; börande efterträdaande boställshafvare, om han påyrkar syn, sist en månad efter tillträdet därom hos domkapitlet göra framställning. Mottager boställshafvare boställe af domkapitlet utan af- och tillträdessyn, svare sedan för allt hvad domkapitlet under dess besittningstid i afseende på boställets bebyggande, underhåll och vård ålegat.

56 §.

Husesyn begäres å landet hos domaren samt i stad hos rådstufvurättens ordförande; och skola, när af- och tillträdessyn äskas, därvid tillika

insändas instrument öfver sista af- och tillträdessyn och därefter hållna laga syner äfvensom sista ekonomiska besiktning, om sådan senare än husesyn hållits, samt gällande hushållningsplan för bostället tillhörig skog.

57 §.

1. Då syn är begärd, skall domaren eller rätten ej mindre utsätta tid för densamma och därom underrätta Kungl. Maj:ts befallningshafvande med begäran vid af- och tillträdessyn, att, till bostället hör skog, för hvilken hushållningsplan är fastställd, samt andel i skogens afkastning utöfver husbehovet är boställshafvaren tillerkänd, skogstjänsteman måtte förordnas att vid synen biträda, än äfven kungöra tiden minst två månader förut för domkapitlet, hvilket förordnar vederbörande kontraktsprost eller annat ombud att å dess vägnar boställets rätt och bästa vid synen bevaka. Inom lika tid åligger domaren eller rätten jämväl att, där förrättningen afses boställe, hvilket tillkommer lånerätt i byggnadslånekassa, om förrättningen underrätta kassans styrelse, äfvensom att, när församlings rätt ifrågakommer, hos vederbörande kyrkostämмоordförande påkalla kyrkostämman för utväljande af ombud till bevakande af församlingens talan. Om mottagandet af kungörelse eller annan underrättelse, hvarom nu är sagdt, skall bevis genast af vederbörande till domaren eller rätten öfversändas. Domaren eller rätten föranstalte ock, att öfriga parter varda minst fjorton dagar, om de inom pastoratet bo, eljest en månad före synen till densamma kallade; börande domaren nämnd till synen kalla.

2. Skall vid afträdadet boställe af domkapitlet för allmän kassas räkning öfvertagas. och är den löntagare utnämnd, som efter domkapitlet kommer att bostället tillträda, då bör jämväl sådan löntagare genom domkapitlets försorg till synen kallas och bevis därom till domaren eller rätten insändas.

58 §.

När hvad i nästföregående § föreskrifvits blifvit bevisligen iakttaget, må parts eller ombuds uteblifvande ej utgöra hinder för synens företagande.

59 §.

Vid laga syn behandlas de ämnen, som blifvit enligt denna boställsordning till sådan syn hänskjutna.

Är, då missnöje mot ekonomisk besiktning blifvit anmaldt, klagan tillika förd öfver beslut, hvarigenom mot förrättningsman gjordt jäf ogillats, och finner synrätten jäfsanmärkingen vara lagligen grundad, skall ny

besiktning verkställas af synerätten, som därvid meddelar de föreskrifter, hvilka af omständigheterna finnas påkallade.

60 §.

Hvad i 49 § 1 mom. stadgas för ekonomisk besiktning, gälle äfven för af- och tillträdessyn, och iakttages därjämte vid sådan syn följande af synerätten:

1. Efterses och antecknas i hvad mån förut föreskrifna nybyggnader, förbättringar och andra åtgärder blifvit verkställda.

2. Är sedan sista ekonomiska besiktning eller husesyn hus, som bör vid bostället finnas, nybyggdt, tillses, huruvida det är i öfverensstämmelse med gifna föreskrifter samt i öfrigt ändamålsenligt och med omsorg uppfördt. Synerätten meddele därefter beslut, huruvida huset må, i befintligt skick eller sedan därå anmärkta felaktigheter och brister blifvit afhjelpna, insynas, eller om det skall alldeles utdömas.

3. Hvarje bostället i öfrigt tillhörande hus besiktigas. Finnas därvid anmärkta bristfälligheter sådana, att fråga om nybyggnad uppstår, skall synerätten noga undersöka, om bristfälligheterna lämpligen kunna genom endast bättrande afhjälpas eller nybyggnad skall anses nödig, hvarom synerätten då förordnar. Föreskrifves byggande af nytt hus, skall synerätten därtill utse plats, hvilken, såvida utan skada för bostället eller oskäligen tillökning i den byggnadsskyldiges tunga ske kan, efter tillträdarens önskan lämpas. Utdömes eller felas sätesbyggning å bostadsboställe af första klassen, hänvisas vederbörande att om ritning föranstalta och hos Kungl. Maj:t söka fastställelse därå. Utdömes eller felas annat hus, bestämmer synerätten storleken, inredningen och öfriga beskaffenheten af det nya.

4. För den nybyggnad, hvars omfattning och beskaffenhet synerätt bestämmer, skall ock synerätten uppgöra kostnadsförslag, hvarvid för de byggnadsämnen, som från bostället erhållas, icke må beräknas annat värde, än synerätten pröfvar motsvara erforderlig arbets- och forslingskostnad jämte andra utgifter för byggnadsämnenas beredning.

5. Nödiga förbättringar å hus, som anses böra bibehållas, föreskrifvas, med utsättande af därför erforderlig kostnad.

6. Boställets ägor besiktigas. De brister, afträdaren låtit komma sig till last i afseende på åkerns häfdande, öfriga ägors skötsel och vård, hägnaders och dikens anbringande och underhåll samt torfmosses begagnande, allt efter hvad för hvarje fall är stadgadt, antecknas, de åtgärder och förbättringar, som i följd däraf erfordras, föreskrifvas och kostnaden för desamma utsättes. Finnes antaget brukningssätt uppenbart leda till skada för bostället, föreskrifves nödig rättelse.

7. Vinnes utredning därom, att åkerjordens behöriga gödning försumrats, ålägges afträdaren att tillföra bostället gödningsämnen efter som behovet fordrar eller därför lämna ersättning.

8. Om till bostället hör skog, för hvilken hushållningsplan är fastställd, samt andel i skogens afkastning utöfver husbehovet är boställshafvaren tillerkänd, undersökes, huruvida kvarstående del af den skog, som enligt hushållningsplanen varit till afverkning före afträdestiden afsedd, lämnar tillgång till behöfligt virke för utförande af de vid synen i afseende å boställets hus och hägnader föreskrifna arbeten, hvilka det åligger afträdaren att bekosta. Förekommer härvid brist, förpliktas afträdaren att i godtgörelse därför deltaga i förhållande till den andel, han fått af behållen skogsafkastning tillgodonjuta. På lika sätt förfares i fråga om kostnad för afhjälpan af anmärkt brist i afseende å skogsodlings- och andra arbeten för skogs-skötselns främjande å de boställen, där sådana arbeten skola af boställshafvaren ombesörjas.

9. Beslut meddelas om fördelning på vissa år af kostnad eller förlust i de fall, då sådan fördelning enligt denna författning är medgifven.

10. Tid utsättes, inom hvilken af synerätten föreskrifna arbeten skola vara verkställda.

11. I allt annat, hvartill denna boställsordning föranleder, anställs undersökning och meddelas föreskrift.

61 §.

1. På grund af hvad vid af- och tillträdessyn af rätten blifvit bestämdt skall, där så erfordras, emellan afträdare och tillträdare upprättas och i synerättens utslag införas likvid, fullständigt upptagande å ena sidan alla de belopp, hvilka påförts afträdaren, och å andra sidan allt hvad honom tillgodoförts.

2. Likviden, som inrättas efter hvad behovet i hvarje fall fordrar, skall tydligt utvisa hvad afträdaren eller tillträdaren blifver skyldig eller får till godo.

62 §.

Har af- och tillträdessyn hållits före afträdet, må afträdaren vid uppgörelse med tillträdaren tillgodoräkna sig kostnaden för de afträdaren ålagda arbeten, som han före afträdet verkställt. Efter afträdet må han ej befatta sig med några arbeten å bostället, utan skall hvad då brister af det, som på honom ankommer, verkställas af tillträdaren mot rätt till därför upptaget kostnadsbelopp. Nödiga föreskrifter i dessa hänseenden skola i synerättens utslag meddelas.

63 §.

I det fall, som i 57 § 2 mom. afses, äger den domkapitlet efterträdande löntagaren att, där han så nödigt aktar, vid synen föra talan i hvad hans rätt rörer. Rättsförhållandet mellan domkapitlet och honom må dock vid denna syn icke komma under bedömande i annat fall, än att båda därom åsämjas.

64 §.

Vid handläggning af ärenden, som förekomma vid laga syn, skola de för af- och tillträdessyn meddelade föreskrifter i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

65 §.

1. För husesyner njuta domare, nämnd och skogstjänsteman reseersättning och dagtraktamente enligt gällande resereglemente, ordförande och ledamot i rådstufvurätt samt konsistorieombud och byggnadslånekassas ombud reseersättning och dagtraktamente, ordföranden lika som häradshöfding, ledamot lika som nämndeman och konsistorieombud samt byggnadslånekassas ombud lika som kronofogde, samt biträdande byggnadskunnig person godtgörelse efter synerättens bestämmande. Till kostnad för husesyn räknas jämväl lösen för det exemplar af syneinstrumentet, som i 67 § omförmåles.

2. Kostnaden för laga syn, som påkallats af domkapitlet eller föranledts af anmäldt missnöje mot ekonomisk besiktning, skall gäldas för boställen af första klassen samt de löningsboställen, som innehafvas af biskopar eller äro i författningsenlig ordning utarrenderade, af vederbörande boställshafvare och för hvarje annat boställe af pastoratet; dock att, där synerätten finner, att synen blifvit utan giltig orsak påkallad eller att, när synen ägt rum efter anmälan om vanvård, anmärkningen varit befogad, hvad för sådan laga syn utgifves bör af den skyldige godtgöras i den mån synerätten skäligen pröfvar.

Vid annan laga syn betalas kostnaden af den, som förrättningen begärt.

3. Kostnaden för af- och tillträdessyn skall gäldas:

för bostadsboställe af första klassen samt de löningsboställen, som innehafvas af biskopar eller äro i författningsenlig ordning utarrenderade, utaf afträdare och tillträdare till hälften hvardera;

för bostadsboställen af andra klassen och de löningsboställen, som af kyrkoherdar innehafvas, af pastoratet, afträdare och tillträdare till en tredjedel hvardera; samt

för hvarje annat boställe af pastoratet.

66 §.

Vederbörande nybyggnads- och underhållsskyldig skall inom en månad efter förloppet af den tid, då, enligt hvad honom genom synerätts laga kraft ägande beslut förelagdt blifvit, anmärkta brister och felaktigheter bort vara afhulplna eller föreskrifven nybyggnad verkställd, om fullgörandet till domkapitlet ingifva anmälan, vitsordad, för annan nybyggnads- och underhållsskyldig än boställshafvare, af denne, och, beträffande boställshafvaren åliggande arbeten, af två utaf församlingen för sådant ändamål å kyrkostämman utsedda ombud. Försummar nybyggnads- och underhållsskyldig hvad nu sagdt är, skall öfverexekutor, på anmälan härom af domkapitlet, vidtaga erforderliga åtgärder för verkställighet på den försumliges bekostnad af hvad eftersatt blifvit. Skulle hvad domkapitlet såsom boställshafvare blifvit ålagdt ej fullgöras, äger församling eller efterträdande boställshafvare verkställighet hos öfverexekutor påkalla.

67 §.

Instrument öfver ekonomiska besiktningar och husesyner samt andra bostället rörande handlingar skola, jämte förteckning å desamma, af boställshafvare därstädes eller i kyrkan förvaras, vid besiktningar och syner tillhandahållas samt vid afträdandet till efterträdaren öfverlämnas.

X Kap.

Allmänna bestämmelser och öfvergångsstadganden.

68 §.

Hvad för boställshafvare i denna boställsordning är föreskrifvet gälle äfven för arrendatorer eller brukare, som är i författningenlig ordning antagen, samt, i tillämpliga delar, äfven för domkapitlet för den tid, domkapitlet för allmän kassas räkning boställe innehafver.

69 §.

Finner synerätt till boställe hörande jordbruk vara af så obetydlig omfattning, att för boställen med jordbruk gifna bestämmelser till större eller mindre del synas icke därå tillämpliga, äger synerätten förordna, om och i hvilken mån beträffande sådant boställe skola tillämpas för boställen utan jordbruk i denna boställsordning meddelade stadganden.

70 §.

Utan hinder af beslut, som meddelats i fråga om hvilka hus å boställe skola finnas, eller af sådant förordnande, som i 69 § sägs, må synerätt, på grund af sedermera inträffade förändrade förhållanden, i dessa afseenden annorlunda förordna.

71 §.

I pastorat, bestående af både lands- och stadsförsamling, skall den pastoratet åliggande nybyggnads- och underhållsskyldighet utgöras af de särskilda församlingarna så, som i lag är stadgadt i fråga om afgifter, hvarom för lands- och stadsförsamlingar gemensam kyrkostämma beslutar, dock att, äfven om bostadsboställe är i stad beläget, landsförsamling icke må påföras andel i mer än som motsvarar den pastorat åliggande nybyggnads- och underhållsskyldighet å bostadsboställe af samma klass å landet.

72 §.

Då löntagare, som saknar visst boställe, är berättigad till fri bostad, skall bostadens beskaffenhet lämpas efter hvad därom för bostadsboställe af motsvarande klass är i denna boställsordning stadgadt.

73 §.

1. Denna boställsordning afser icke de bostadsboställen, hvilkas innehafvare äro delägare i skånska prästerskapets byggnadskassa.

2. Där eljest å viss ort eller för visst boställe, i följd af särskildt stadgande, öfverenskommelse eller annan giltig grund, i fråga om hvem nybyggnads- och underhållsskyldigheten åligger eller om fördelningen af densamma, ett annat förhållande äger rum, än som öfverensstämmer med hvad därom i allmänhet varit stadgadt, tillämpas fortfarande hvad sålunda hittills undantagsvis varit härutinnan gällande.

74 §.

1. Denna boställsordning skall, med iakttagande af hvad här nedan sägs, tillämpas från och med den 1 maj 1906.

2. Löntagare, som utnämnts före den 1 januari 1904, vare ej mot sitt bestridande underkastad andra än de före denna boställsordnings utfärdande gällande föreskrifter i afseende på de laga husens nybyggnad och underhåll; och skall boställsordningen i detta afseende, så länge den ej är för boställshafvaren gällande, icke heller för annan, som å boställe är byggnadsskyldig, tillämpas.

3. Önskar boställshafvare, som antingen af synerätt ålagts att till sin företrädare utgifva ersättning för nybyggnad af laga hus å bostadsboställe eller sådan förbättring därå, som i 20 § 2 mom. afses, eller ock under sin besittning verkställt dylika arbeten utan att för kostnaden hafva tilldömts ersättning af företrädaren, att, när tillämpning af boställsordningens bestämmelser i fråga om de laga husens nybyggnad och underhåll inträder, erhålla godtgörelse genom lån från vederbörande byggnadslånekassa, vare boställshafvaren berättigad att få den ådömda ersättningen eller kostnaden för de af honom verkställda arbeten, i mån som de af synerätt godkännas, täckt genom dylikt lån, från hvilket dock afräknas värdet af hvad å kapitalet skolat amorteras under det antal år före lånets utbekommande, för hvilka boställshafvaren själf bör svara, och hvarom synerätten, efter inhämtande af yttrande från konsistorieombudet och kassans ombud, meddelar bestämmelse; skolande boställshafvaren, därest han finnes hafva brustit i underhåll af hus, för hvilket nu angifna godtgörelse ifrågakommer, efter synerättens pröfning försätta huset i fullgodt stånd, innan utbetalning från kassan sker.

Hvad i 24 § 1 mom. är stadgadt om byggnadslånekassas skyldighet att taga brandförsäkring äge ej tillämpning på de i detta mom. omförmälda fall.

4. Den rätt, som i följd af särskildt stadgande eller landssed på vissa orter må tillkomma afträdande boställshafvare att efter sitt afträde njuta skörden af den näst förut å bostället utsådda höstsäden, vare ej gällande för löntagare, som utnämnes efter den 31 december 1903.

5. Hvad för vissa stift är i fråga om ersättning för odlingsarbeten å prästboställen genom särskilda kungl. bref stadgadt skall härefter tillämpas endast beträffande de odlingar, hvilka äro påbörjade före år 1904.

6. De laga hus, som blifvit uppförda innan denna boställsordning, efter hvad nu sagdt är, skall tillämpas, må ej, där de enligt förut gällande stadganden äro godkända eller antagliga, utdömas därför, att de ej med boställsordningen öfverensstämma.

75 §.

Vid den af och tillträdessyn, som å boställe hålles närmast efter den 30 april 1906, skall synerätten dels, i den mån förhållandena sådant påkalla, enligt förut gällande stadganden bedöma afträdarens nybyggnads- och underhållsskyldighet samt rättsförhållandet emellan honom och tillträdaren, dels ock, så vidt stadgandena i 74 § 2 mom. medgifva, med tillämpning af denna boställsordning bestämna, hvilka laga hus böra å bostadsbostället finnas samt hvem nybyggnads- och underhållsskyldigheten

af desamma därefter skall åligga. De hus, som därvid till byggande och underhåll från en till annan öfvergå, skola i fullgodt stånd lämnas; och böra förty alla å dessa hus vid synen anmärkta brister afhjälpas eller ersättas af den, hvilken dessa bristers afhjälpande, enligt förut gällande stadganden, ålegat.

76 §.

Har i anledning af ombyte, som skett efter den 31 december 1903, af- och tillträdessyn hållits före den 1 maj 1906, och skall nybyggnads- och underhållsskyldigheten beträffande laga hus å bostadsboställe vara mellan boställshafvaren och annan byggnadsskyldig delad, bör för meddelande af de bestämmelser i afseende å de laga husen, hvarom i 75 § förmåles, laga syn hållas så snart efter den 1 maj 1906 ske kan.

77 §.

Önskar löntagare, som utnämnts före den 1 januari 1904, att boställsordningen må redan under hans besittningstid vinna fullständig tillämpning, göre anmälan därom vid husesyn; och meddele då synerätten de bestämmelser i afseende å bostadsboställes laga hus, som i 75 § omförmålas.

78 §.

Sedan ny lönereglering för pastorat vunnit tillämpning, skall innehafvare af bostadsboställe för sådana hans laga hus, för hvilka icke annuitet för nybyggnadslån utgår, under den tid dylikt förhållande fortfar till vederbörande byggnadslånekassa, såsom bidrag till täckande af blifvande nybyggnadskostnad för boställshafvarens laga hus, årligen erlägga en särskild byggnadsskyldighetsavgift. Sådan avgift fastställas af synerätt. De grunder, enligt hvilka byggnadsskyldighetsavgiften beräknas, angifvas i byggnadslånekassans reglemente, som tillika stadgar tid och ordning för avgiftens bestämmande och utgörande.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 december 1901.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern friherre VON OTTER,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LAGERHEIM,
Statsråden: herr VON KRUSENSTJERNA,
grefve WACHTMEISTER,
CLAËSON,
CRUSEBJÖRN,
ODELBERG,
HUSBERG,
PALANDER,
HAMMARSKJÖLD,
WESTRING.

9:o.

Departementschefen, statsrådet Claëson, anmälde i underdånighet, att *Ang. af utsedde* sedan Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 17 oktober 1900 anbefallt *kommitterade* kammarkollegium att, efter vederbörandes hörande, inkomma med under- *afgifvet be-* dånigt utlåtande öfver ett af särskildt utsedde kommitterade den 17 augusti *rande ecklesia-* 1900 afgifvet betänkande med förslag till ecklesiastik boställsordning och *stik boställs-* till förordning om ecklesiastika byggnadslånekassor, kammarkollegium in- *ordning m. m.* kommit med det sålunda infordrade utlåtandet och därvid tillika öfver- lämnat yttranden i ärendet af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i samtliga län, med undantag af Kristianstads och Malmöhus län, äfvensom af rikets samtliga domkapitel samt af åtskilliga innehafvare af ordinarie prästerliga beställningar;

och hemställde departementschefen, att, med öfverlämnande af samtliga handlingarna i ärendet, högsta domstolens utlåtande måtte genom utdrag ur detta protokoll inhämtas öfver förslaget till ecklesiastik boställsordning.

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall.

Ex protocollo:

C. E. Blom.

Utdrag af protokollet öfver lagärenden, hållet uti Kungl. Maj:ts högsta domstol onsdagen den 12 november 1902.

Andra rummet.

Närvarande:

Justitieråden SKARIN,
AFZELIUS,
LINDBÄCK,
WIJKANDER,
CASSEL.

Sedan jämlikt högsta domstolens beslut den 30 maj innevarande år handlingarna rörande det till högsta domstolen för afgifvande af utlåtande öfverlämnade förslag till ecklesiastik boställsordning mellan högsta domstolens ofvanbemälda ledamöter cirkulerat, företogs nu detta ärende till slutlig behandling; varande ett tryckt exemplar af förslaget bilagdt detta protokoll.

Beträffande de grunder, hvarå lagförslaget vore byggdt, yttrade:

Justitierådet *Wijkander*: »I underdånigt utlåtande öfver ifrågavarande lagförslag anmärker kammarkollegium, hurusom, därest förslaget oförändradt antoges, åtskilliga allvarliga missförhållanden i nu gällande ordning för nybyggnad och underhåll af laga hus å de ecklesiastika boställena skulle komma att kvarstå väsentligen orubbade. Sålunda skulle beträffande storleken och beskaffenheten af de laga hus, socknemännen hade att å prästgård uppföra, nu gällande otidsenliga och föråldrade lagstadganden fortfarande äga gällande kraft. Vidare skulle nuvarande olämpliga fördelning mellan socknemän och boställshafvare af de laga husen å kyrkoherdeboställe på landet samt den mycket öfverklagade gemensamheten mellan pastor och socknemän i underhållet af socknemännens sju

laga hus å sådant boställe i regel bibehållas. Slutligen skulle ock komministrars och deras vederlikars skyldighet att i olikhet med kyrkoherdarne ensamma svara för nybyggnad och underhåll af laga hus å sina på landet belägna boställen lämnas oförändrad.

»Såsom en brist i förslaget påpekar kammarkollegium därjämte knapphändigheten i stadgandena rörande de boställshus, hvilkas byggande och underhåll afsetts skola åligga boställshafvarne. I saknad af närmare föreskrifter om husens storlek och beskaffenhet lämnade nämligen berörda stadganden alltför stort utrymme åt de särskilda synerätternas godtycke och möjliggjorde således osäkerhet och ojämnhet i desses verksamhet.

»Till afhjälpan af dessa brister i förslaget hemställer kammarkollegium, att detsamma i förevarande hänseenden måtte bringas till hufvudsaklig öfverensstämmelse med det för 1894 års riksdag framlagda förslag till ecklesiastik boställsordning, enligt hvilket å såväl kyrkoherde- som komministersboställen på landet alla hus, som erfordras för boställshafvarens bostadsbehof, byggas och underhållas af pastoratet samt de hus, som för boställets skötsel behöfvas, eller de s. k. jordbrukshusen, byggas och underhållas af boställshafvaren, och i hvilket förslags 8, 9 och 10 §§ meddelats föreskrifter om boställshusens storlek och beskaffenhet, dem kammarkollegium i allt väsentligt anser sig kunna lämna utan anmärkning.

»De af kammarkollegium sålunda gjorda anmärkningar anser jag mig, under åberopande af hvad kammarkollegium till stöd för desamma anfört, böra biträda; och får jag i fråga om sättet för de anmärkta missförhållandenas undanröjande jämväl hänvisa till hvad af kammarkollegium i sådant afseende andragits.»

Justitierådet *Skarin*: »Bland de grunder, hvarpå detta nya förslag till 'ecklesiastik boställsordning' hvilat, torde den hufvudsakligaste vara de nya byggnadslånekassorna, afsedda att åt byggnadsskyldiga boställshafvare bereda tillgång till nybyggnader å boställena genom lån, ställda på lång amorteringstid, därigenom kostnaderna för nybyggnaderna skulle mera rättvist fördelas emellan de på hvarandra följande boställsinnehafvarne. Att en sådan anordning kan med framgång genomföras, visar exemplet af de skånska kyrkoherdeboställena och den för dem inrättade lånekassa. Huruvida en dylik anordning kommer att för innehafvarne af de ecklesiastiska boställena i det öfriga Sverige ställa sig ekonomiskt fördelaktigare än det nuvarande sättet för byggnadsskyldighetens utgörande, beror ju hufvudsakligen därpå, huruvida den annuitet, som, sedan alla ett boställes byggnader i byggnadslånekassan ingått, måste från bostället utgöras, understiger eller öfverstiger den kostnad, som byggnadsskyldigheten för närvarande öfver hufvud årligen kräver. Understiger eller åtminstone öfver-

stiger ej annuiteten denna kostnad, vore nog så till vida införandet af lånekassor att förorda, som därigenom alltid fördelen af en rättvisare och jämnare fördelning af byggnadskostnaden emellan de särskilda boställshafvarne vunnes. Öfverstiger däremot annuiteten den nuvarande verkliga årliga genomsnittskostnaden, så har ju byggnadsbördan ökat i stället för minskats; och vinsten för prästerskapet af denna anordning synes då i hög grad tvifvelaktig.

»Att kostnaderna för de nuvarande boställshafvarne komme att genom byggnadslånekassorna ställa sig afgjordt billigare, är ju ett öfvergångsförhållande, som jämförelsevis snart kommer att upphöra och som därför ej torde böra komma mycket i betraktande.

»Huru förhållandena härutinnan komma att för framtiden ställa sig, torde för närvarande vara omöjligt att med visshet afgöra. Kommitterade hafva ännu ej i detta hänseende åstadkommit någon sådan utredning, att därpå något bestämdt omdöme kan grundas; men mycket synes tala därför, att denna annuitet, hvars storlek ovillkorligen måste bestämmas med hänsyn att trygga lånekassornas soliditet, kommer att ej obetydligt öfverstiga den nuvarande verkliga kostnaden. Redan kommitterades knapphändiga beräkning sid. LV synes peka på ett annuitetsbelopp (för 3:dje klassens boställen), som måste anses väsentligen öfverstiga nuvarande faktiska årskostnad; och en reservant, herr Ekström, har (sid. 306 o. f.), som det synes, på goda grunder framhållit, att annuitetssiffran måste beräknas vida högre än kommitterade gjort och till så högt belopp, att den i ganska många fall måste antagas sluka och måhända öfverstiga hela den behållna afkastning, som kan af bostället påräknas. Det har framhållits, att den minskning i inkomster, som sålunda skulle drabba boställshafvaren, måste i dylikt fall vid blifvande nya löneregleringar ersättas boställshafvaren genom ökade tillskott från församlingarna; och det skulle således blifva dessa, som i sista hand finge vidkännas den ökade kostnaden; hvilket ju vill säga, att en större eller mindre del af boställshafvarnes, både kyrkoherdarnes och komministrarnes, byggnadsskyldighet komme att utan ersättning på församlingarna öfverflyttas.

»Då naturligt är, att prästmännen öfverallt måste förses med tillräcklig och anständig aflöning, kan jag för min del ej se, att, med de föreslagna lånekassorna, en sådan öfverflyttning på församlingarna af boställshafvarnes byggnadsskyldighet kan i längden undvikas; och jag föreställer mig, att denna eventualitet — som ju ej, åtminstone i samma grad, förefinnes i Skåne, där endast är fråga om de af kyrkoherdarne ensamma bebyggda och underhållna prästgårdarna och där församlingarnas rätt torde obetydligt påverkas af det sätt, hvarpå byggnadsskyldigheten å dem ordnas, —

gör det föga sannolikt, att detta på byggnadslånekassor grundade förslag varder för församlingarnas del antaget. Hvad som under ifrågavarande ämnes behandling förekommit synes ej gifva anledning att påräkna någon större offervillighet i detta hänseende från församlingarnas sida.

»Men äfven om från detta håll hinder härutinnan ej skulle möta, synas mig i allt fall lånekassorna icke vara tillrädliga.

»Med den oerhörda utveckling, jordbruket under senare tider tagit, fordras för dess ändamålsenliga bedrivande icke blott ganska stora insikter, utan äfven odeladt och tråget arbete och omtanka. Jordbruk, äfven af den jämförelsevis ringa omfattning, som vid prästboställen ifrågakommer, kräfver sin man med helt andra egenskaper än dem, som måste fordras hos en innehafvare af en prästerlig befattning. Endast i undantagsfall torde dessa egenskaper vara hos en person förenade. Skall prästen, som han bör och säkerligen i de allra flesta fall ifrigt åstundar, kunna odeladt ägna sig åt utöfningen af sitt höga och viktiga kall, böra honom ej åläggas de plikter och det ansvar, skötandet af ett jordbruk samt byggandet och underhållet af därtill hörande byggnader kräfva. I många fall utgör boställets afkastning en väsentlig del af hans inkomster, och han är för sin utkomst tvungen att åt boställets skötsel ägna sin tid och sitt intresse, hvilket väl ofta ej kan ske utan men för hans prästerliga uppgift.

»I äldre tider med primitiva kommunikationsförhållanden måste prästen likasom andra å landsbygden bosatta tjänstemän vara försedd med boställe och jordbruk för att kunna förskaffa sig de nödvändigaste lifsförnödenheter, hvilka han eljest icke kunde, åtminstone icke utan stora svårigheter och kostnader, erhålla. Numera torde dock dessa förhållanden genom förbättrade kommunikationer och ökad välmåga hos folket vara ändrade, så att, utom i undantagsfall, svårighet ej möter för prästen att utan eget jordbruk förskaffa sig de lifsförnödenheter han behöfver.

»Boställena äro ej längre såsom förr, annat än i undantagsfall, som alltmera förminskas, nödvändiga för prästens utkomst. Det mål, hvartill man bör i lagstiftning sträfva, synes mig därför vara att befria prästerna från allt egentligt jordbruk och därmed förenade bestyr samt förse dem med alla för en anständig bostad med trädgård erforderliga hus, hvilka borde af församlingarna helt och hållet byggas och underhållas, såväl för kyrkoherdar som för komministrar och med dem likställda prästmän. För de ökade utgifter till prästernas aflöning samt till byggandet och underhållet af deras bostäder, som sålunda komme att krävas, kunde ersättning beredas församlingarna från prästerskapets boställen, såväl bostads- som lönings-, antingen dessa boställen utarrenderades eller på annat sätt disponerades, och prästerna blefve af jordbruksbestyr oförhindrade att odeladt

ägna sig åt sin egentliga uppgift. Om än en sådan förändring kanske ej kan lämpligen genast införas, torde man dock ej böra vidtaga åtgärder, som omöjliggöra eller åtminstone försvåra den.

»De föreslagna byggnadslånekassorna, som skulle utlämna lån med en amorteringstid af ända bortåt ett sekel, blefve ju med en sådan förändring öfverflödiga och, hvad värre är, de komme väl att utgöra ett svårt om ej öfverstigligt hinder för vidtagande af en dylik förändring.

»Det synes mig därför, som man ej bör genom dessa lånekassor fastbinda prästerskapet vid jordbruket och som en boställsordning för prästerskapets boställen förty ej bör på inrättandet af dylika lånekassor grundas.

»Det föreliggande förslaget kan jag därför för min del ej tillstyrka. Däremot synes mig ett förslag till boställsordning, hufvudsakligen öfverensstämmande med kungl. propositionen till 1894 års riksdag, dock med uteslutande af bestämmelserna om församlingarnas byggnadsskyldighet å tredje klassens boställen, vara tillrådligt såsom en lämplig öfvergångsform, till dess prästerna kunna från jordbruk helt och hållet befrias.

»Jag har redan i 1879 års kommittéförslag med dithörande inledning och motiv utförligt uttalat min mening rörande hithörande detaljfrågor, och jag får därför till dessa uttalanden hänvisa för de fall, där jag ej funnit anledning att här nytt yttrande afgifva.»

Rörande förslagets särskilda bestämmelser gjordes följande anmärkingar, nämligen vid

3 §.

Justitieråden *Lindbäck*, *Wijkander* och *Cassel* anförde: »Enligt nu gällande stadganden i fråga om byggnadsskyldigheten å kyrkoherdeboställen å landet åligger det, bland annat, socknemännen att bygga fähus af viss angifven storlek, samt, om boskapen ej rymmes i detta hus, äfven prästen att bygga ytterligare ett sådant. Då det icke torde vara förslagets mening att härutinnan göra någon ändring i annan mån, än som föranledes däraf, att pastoratet skall öfvertaga den byggnadsskyldighet, som hittills ålegat socknemännen, men i förevarande paragraf förutsättes, att å boställe skall finnas endast ett fähus, måste det antagas vara åsyftadt, att boställshafvarens fähus, om sådant erfordras, skall vara sammanbyggt med pastoratets. En dylik anordning synes emellertid icke stå i öfverensstämmelse med stadgandet i 7 §, att i allmänhet bör undvikas sådant sammanförande af hus, att därigenom sammanblandning af boställshafvares och annans nybyggnads- och underhållsskyldighet uppstår, och torde därjämte komma att föranleda svårigheter med hänsyn därtill, att kostnaden för nybyggnad af boställshafvarens hus enligt förslaget är afsedd att i regel betäckas ge-

nom lån från byggnadslånekassa, under det att så icke är förhållandet med motsvarande kostnad för pastoratets hus.»

5 § 2 mom.

Då det icke syntes böra åläggas innehafvare af här afsedda boställen att bygga och underhålla hus, som kunde undvaras, samt frågan om utslutandet af de i momentet omförmålda hus således icke torde böra göras beroende af den större eller mindre tunga, som byggnadsskyldigheten för boställshafvaren medförde, hemställde justitieråden *Afzelius*, *Lindbäck*, *Wijkander* och *Cassel* att orden »och lindring i byggnadsskyldigheten är af behovet påkallad» måtte utgå såsom öfverflödiga och af beskaffenhet att möjligen föranleda en ojämn tillämpning af stadgandet.

6 §.

Högsta domstolen anmärkte, att uttrycket »med afseende på särskild beskaffenhet» vore alltför vidsträckt och borde utbytas mot annat, som bättre uttryckte hvad enligt motiven afsåges.

Beträffande 3—6 §§ erinrade *högsta domstolen* vidare, att, på sätt kammarkollegium anmärkt, i samtliga dessa paragrafer borde för tydlighetens skull utsättas, att synerätt vore den myndighet, som hade att verkställa den i paragrafen afsedda pröfning af frågan, hvilka laga hus skulle finnas å hvarje särskildt boställe.

7 § 1 mom.

Justitierådet *Lindbäck* yttrade: »Beträffande andra punkten anmärkes, att i händelse synerätt meddelar föreskrift om nybyggnad af något laga hus och därvid tillika finner lämpligt, att detta sammanbygges med annat laga hus, som redan är uppfördt, när boställsordningen träder i kraft, ordalagen i sagda punkt synas lägga hinder i vägen för en dylik anordning. Då detta emellertid antagligen icke är åsyftadt, torde åt punkten böra gifvas sådan förändrad affattning, hvarigenom klart framgår, att jämväl i nu antydda fall synerätt må äga fritt att efter omständigheterna förordna.»

9 §.

Då, på sätt af kammarkollegium anmärkts, affattningen af denna paragraf syntes föranleda, att i nu gällande fördelning af byggnads- och underhållsskyldigheten vissa ändringar skulle genom förslagets upphöjande till lag inträda, men, enligt hvad motiven gäfvade vid handen, sådant icke vore

afsedt i vidare mån, än att boställshafvarens byggnads- och underhållsskyldighet i vissa fall kunde blifva något ökad, hemställde justitieråden *Afzelius*, *Lindbäck* och *Cassel*, att, därest det icke ansåges erforderligt att i författningen upptoges en uttömmande och med nutida förhållanden mera öfverensstämmande reglering af dessa skyldigheter, åt bestämmelserna i denna del gäfves en affattning, som tydligt utmärkte, att förslaget icke verkade till rubbning af hvad i sådant hänseende vore beträffande pastorat eller församling för närvarande gällande.

Justitierådet *Wijkander* åberopade hvad af kammarkollegium vid denna paragraf anförts.

10 och 11 §§.

Justitieråden *Afzelius*, *Lindbäck* och *Cassel* erinrade, att, i händelse den af justitieråden vid 9 § gjorda anmärkning vunne afseende, bestämmelserna i förevarande paragrafer syntes böra erhålla en därefter lämpad affattning.

12 §.

Högsta domstolen ansåg en ovillkorlig föreskrift därom, att för utförande af nybyggnad skulle erfordras synerätts beslut, vara ägnad att i vissa fall föranleda kostnader, hvilka icke stode i rimligt förhållande till det ifrågasatta byggnadsföretaget, i följd hvaraf hemställdes, huruvida icke vid fråga om byggnader af mindre betydelse kunde, på sätt förslaget beträffande de i 16 § 2 mom. omförmälda förbättringar förutsatte, åt ekonomisk besiktning öfverlämnas att i ärendet besluta; och erinrades att, därest denna hemställan vunne afseende, äfven i andra delar af förslaget komme att erfordras förändrad affattning.

Justitieråden *Lindbäck*, *Wijkander* och *Cassel* tillade, att af skäl, som kammarkollegium anført, det syntes kunna utan olägenhet medgifvas, att nybyggnad, som i förevarande paragraf afsåges, finge utan föregående syn eller, därest förut gjord hemställan vunne beaktande, ekonomisk besiktning företagas, där vederbörande byggnadsskyldige icke önskade erhålla byggnadslån till betäckande af byggnadskostnaden; och gällde detta i synnerhet beträffande nybyggnad, som af pastorat eller församling skulle verkställas.

13 §.

Då redan af föreskriften i första punkten följde, att boställshafvare, som eftersatte den honom där ålagda skyldighet, också vore pliktig att ersätta däraf uppkommande skada, men det icke syntes lämpligt, att fråga härom i den ordning, förevarande författning stadgade, blefve föremål för

pröfning i vidare mån, än så vidt afsåge bättrande af de brister, som genom vanvården uppkommit, hemställde justitieråden *Afzelius* och *Cassel*, att andra punkten måtte inskränkas till en föreskrift af sådant innehåll.

Justitierådet *Lindbäck* yttrade: »Af innehållet i 26 kap. 2 § byggningsbalken lærer följa, att i händelse något af de laga hus, kyrkoherde på landet fått till sitt begagnande af socknemännen öfverlämnade, i så hög grad förfaller till följd af boställshafvarens vanvård, att huset icke kan genom reparation upphjälpas, utan måste ombyggas, boställshafvaren är skyldig själf bekosta ombyggnaden. Då det icke torde vara meningen att upphäva nämnda nu gällande lagbestämmelse, men tvekan härom lærer kunna uppstå med hänsyn till lydelsen af sista punkten i förevarande paragraf, torde det vara erforderligt, att berörda punkt omredigeras till vinnande af större tydlighet i anmärkta hänseendet.»

15 §.

Justitierådet *Cassel* anförde: »Af nu gällande bestämmelser i fråga om de boställen, som i förevarande förslag afses, hafva särskildt de, som afse storleken och beskaffenheten af de laga husen å kyrkoherdeboställen på landet, sedan lång tid tillbaka ansetts otillfredsställande och i behof af omarbetning. Stadganden i dessa afseenden förekomma, så vidt angår de hus, som det åligger socknemännen att bygga, i 12 § af resolutionen på allmogens besvär den 1 augusti 1727 och beträffande boställshafvarens hus i 4 § af resolutionen på prästerskapets besvär den 10 augusti 1762. Att dessa stadganden äro föråldrade och otidsenliga samt i följd däraf i vissa afseenden icke noggrant eller alltid tillämpas, lærer vara allmänt känt. I alla de förslag till ecklesiastik boställsordning, som före det nu föreliggande under de senaste fyratio åren utarbetats, hafva också nya, mera ändamålsenliga och efter nutida förhållanden lämpade föreskrifter i dessa afseenden funnits upptagna. I det nu föreliggande förslaget hafva däremot dylika föreskrifter icke införts. I förslagens motiv säges väl uttryckligen, att förslaget beträffande den socknemännen åliggande byggnads- och underhållsskyldigheten icke innefattar någon ändring i hvad därutinnan nu gäller enligt lag eller häfd; men huruvida detta jämväl framgår af förslaget, synes mig synnerligen tvifvelaktigt. I den föreslagna lagtexten utsäges icke på något ställe, att 1727 års resolution fortfarande skall vara tillämplig, och af stadgandena i den nu förevarande samt 56 § vill det snarare synas, som om förslagens afsikt vore, att synerätten skulle hafva full frihet att efter omständigheterna i hvarje fall meddela bestämmelser om storleken och beskaffenheten af dessa hus. I fråga åter om de hus, hvilka det åligger kyrkoherden att bygga, har jag hvarken af motiven

eller den föreslagna lagtexten kunnat bilda mig en bestämd öfvertygelse, huruvida förslaget åsyftar att upphäfva de i 1762 års resolution beträffande storleken af dessa hus meddelade bestämmelser. Därest emellertid, såsom af den förevarande och 56 § synes mig sannolikt, meningen varit, att dessa bestämmelser icke vidare skulle gälla, kan anmärkas, att inga nya föreskrifter föreslagits i stället för de i 1762 års resolution gifna, och skulle alltså bestämmandet af storleken och beskaffenheten af ifrågavarande hus vara helt och hållet öfverlämnadt åt synerättens fria skön, utan annan inskränkning än som kunde föranledas af de bestämmelser, hvilka, jämlikt förevarande paragraf, af Kungl. Maj:t till äfventyrs blefve utfärdade.

»Hvad sålunda anmärkts om förslagens otydlighet i fråga om de stadganden, som skulle blifva tillämpliga beträffande storleken och beskaffenheten af de laga husen å kyrkoherdeboställen på landet, gäller i allt väsentligt äfven angående de laga husen å öfriga i förslaget afsedda bostadsboställen och särskildt komministersboställen på landet. För dessa sistnämnda finnas för närvarande icke några särskilda bestämmelser meddelade i fråga om hvilka och hurudana hus skola å bostället uppföras, men i brist på uttryckliga stadganden härutinnan har man beträffande dem åberopat de allmänna för kronohemmans bebyggande gällande föreskrifterna, föreskrifter som dock numera uppenbarligen äro för sådana boställen alldeles olämpliga. Förslaget innehåller nu visserligen erforderliga bestämmelser i fråga om hvilka och huru många laga hus, som å boställe af ifrågavarande slag böra finnas, men beträffande husens storlek och beskaffenhet lämnas, i motsats till hvad förhållandet var i föregående förslag, icke några föreskrifter, och skulle alltså, om förslaget godkändes, det nuvarande osäkerhetstillståndet härutinnan komma att fortfara, något som uppenbarligen icke kan vara önskvärdt.

»Af hvad jag sålunda anfört framgår, att förslaget enligt min mening är i nu berörda hänseenden synnerligen otillfredsställande, och anser jag det vara nödvändigt, att förslaget härutinnan omarbetas och att därvid i detsamma upptagas efter nutida förhållanden lämpade, tydliga och fullständiga föreskrifter i dessa hänseenden.»

Justitierådet *Wijkander*, som väl fann paragrafens affattning lämna rum för olika tolkningar men dock för sin del ansåg med paragrafen hafva åsyftats upphäfvande af de äldre stadgandena beträffande storleken och beskaffenheten af boställshafvares hus, hänvisade till hvad vid behandlingen af grunderna för förslaget blifvit af justitierådet anfördt.

Justitieråden *Afzelius* och *Lindbäck* yttrade:

»Ordalagen i paragrafens text synas gifva vid handen, att vid den pröfning, som i paragrafen afses och som enligt senare bestämmelser i för-

slaget ankommer på synerätt, denna äger att utan annan inskränkning, än som kan föränledas af de enligt andra punkten af Kungl. Maj:t till äfventyrs utfärdade bestämmelser, fritt besluta efter omständigheterna i hvarje särskildt fall. Vid närmare granskning utaf förslagets bestämmelser i deras sammanhang framgår emellertid, hvad af motiven bekräftas, att förslaget icke åsyftar att rubba de i fråga om storleken af socknemännens laga hus för närvarande i allmänhet gällande föreskrifter. Då emellertid dessa föreskrifter numera i flera hänseenden äro föråldrade samt tillämpningen af desamma i följd däraf är mycket osäker och växlande, synes det vara nödvändigt, att efter nutida förhållanden lämpade föreskrifter i detta hänseende upptagas i förslaget, helst endast härigenom kan beredas en fast grund för det amorteringssystem, förslaget afses att införa.»

16 §.

Justitieråden *Afzelius*, *Lindbäck*, *Wijkander* och *Cassel* erinrade, att då förordningen för sin tillämpning förutsatte tillvaron af här omförmälda byggnadslånekassor, grunderna för dylika kassors inrättande borde i förordningen upptagas eller åtminstone stadgas, i hvilken ordning sådana grunder komma att fastställas.

Justitierådet *Lindbäck* tillade: »Därest den vid 12 § gjorda hemställan rörande befogenhet för ekonomisk besiktning att besluta i fråga om nybyggnad af mindre betydighet vinner afseende, torde däraf följa, att ekonomisk besiktning jämväl bör, då fråga är om rätt att för nybyggnaden bekomma lån ur byggnadslånekassa, äga att verkställa undersökning, huru arbetet utförts, och i den mån detsamma godkännes bestämma storleken af lånet; och skulle detta naturligtvis komma att gälla äfven i afseende å lån till betäckande af kostnaden för sådana förbättringar, som i 2 mom. af förevarande paragraf afses, när dessa vore af mindre betydighet, såsom t. ex. anbringande af nytt tak på får- eller svinhus, ombyggnad till en del af yttervägg med mera dylikt.

»Men därutöfver synes det mig kunna med fog ifrågasättas, huruvida icke beträffande nybyggnad och förbättringar af mindre betydighet kostnaden därför bör redan vid den ekonomiska besiktning, som skulle hafva att besluta om nybyggnadens eller förbättringarnas utförande, beräknas, med den verkan, att boställshafvaren finge erhålla såsom lån det belopp, hvartill kostnaden vid ekonomiska besiktningen antagits skola uppgå. I de flesta fall torde nämligen ifrågavarande kostnad kunna på förhand så noga uppskattas, att någon nämnvärd skillnad emellan den beräknade och den verkliga kostnaden knappast uppstår. Genom en anordning af nu antydd beskaffenhet blefve utgiften för ett sammanträde af synerätt eller

ekonomisk besiktning besparad, hvilken utgift säkerligen i många fall komme att öfverstiga ofvan omförmälda skillnadsbelopp.

»Slutligen erinras, att rätt till lån ur ifrågavarande kassa uppenbarligen ej bör tillkomma kyrkoherde på landet för sådan nybyggnad, som ålägges honom på grund däraf, att han genom vanvård låtit något af församlingens laga hus förfalla».

17 § 1 mom.

Justitieråden *Afzelius*, *Lindbäck* och *Cassel* anmärkte, *dels* att, på sätt kammarkollegium erinrat, kostnaden för sådana förbättringar, som omförmäldes i 16 § 2 mom., icke borde inräknas i de årliga underhållskostnaderna utan syntes mera ägnad att särskildt godtgöras boställshafvaren hvarje gång sådant arbete förekommit, *dels* att uppskattning af underhållsskyldigheten, som uppenbarligen borde kunna verkställas äfven utaf af- och tillträdessyn, icke syntes böra ovillkorligen ske hvart femte år — hvilket kunde föranleda, att det stundom blefve oundgängligen nödigt att för ändamålet påkalla särskild syn eller ekonomisk besiktning — utan, därest dylik förrättning icke infölle å femte året sedan uppskattningen skedde, borde blifva gällande till dess sådan förrättning efter nämnda år först inträffade, *dels* och slutligen att momentet syntes kunna erhålla en enklare och tydligare affattning och särskildt borde undergå sådan jämkning, att otvetydigt framginge att, såsom i motiven angåfves, pastorat ägde begagna den i momentet medgifna rätt med afseende på ett eller flera af pastoratets laga hus.

Vidare erinrade *samma justitieråd*, att, äfven om det skulle kunna befinnas lämpligt att i fråga om de boställen, å hvilka nybyggnads- och underhållsskyldigheten vore delad mellan boställshafvare och pastorat, medgifva pastoratet rätt att helt eller delvis öfverflytta sin skyldighet i dessa hänseenden å boställshafvaren, det dock syntes möta betänkligheter att tillerkänna pastorat en dylik rätt beträffande boställen i stad och de öfriga boställen, å hvilka nybyggnads- och underhållsskyldigheten helt och hållet åläge pastoratet; och ville justitieråden därjämte påpeka, att stadgandet i förevarande moment syntes vara obilligt mot boställshafvaren därutinnan, att denne ålagts att förskottera nybyggnadskostnaden och först sedan arbetet blifvit verkställt och godkänt ägde att af pastoratet blifva godgjord därför.

Samma justitieråd anmärkte härförutom, att villkoret i 1 mom. därom, att huset eller husen skulle vara på pastoratets bekostnad försatta i fullgodt skick, syntes kunna för det fall, att underhållsskyldigheten å huset åläge såväl pastoratet som boställshafvaren, föranleda till den med stad-

gandet ej afsedda tolkning, att pastoratet skulle, för att stadgandet skulle vinna tillämpning, iståndsätta jämväl sådana brister å huset, som det eljest, enligt gällande bestämmelser, åläge boställshafvaren att afhjälpa.

Justitierådet *Wijkander* åberopade hvad af kammarkollegium vid denna paragraf blifvit andraget.

18 §.

Justitieråden *Afzelius*, *Lindbäck*, *Wijkander* och *Cassel* ansågo bestämmelsen att boställshafvare skulle utan anspråk på ersättning uppföra här afsedda åbyggnader kunna leda till obillighet och vara ägnad att motverka boställshafvares benägenhet att tillgodose boställets verkliga fördel, i följd hvaraf justitieråden, lika med kammarkollegium, hemställde, huruvida icke kostnaden för dylik byggnad kunde fördelas till godtgörande på vissa år.

19 §.

Justitieråden *Skarin*, *Lindbäck*, *Wijkander* och *Cassel* ansågo uttrycket »efter laga mätning» numera vara föråldradt och icke med erforderlig tydlighet angifva det sätt, hvarpå den ifrågavarande uppskattningen bör, vid olika meningar hos parterna, äga rum.

20 §.

Justitieråden *Afzelius*, *Lindbäck* och *Cassel* anmärkte, att stadgandet om boställshafvarens skyldighet att på sin bekostnad hålla de hus brandförsäkrade, hvilka det åläge honom att bygga och underhålla, uppenbarligen icke borde äga tillämpning i fall, där han jämlikt 17 § från pastorat eller församling öfvertagit dylikt åliggande.

Justitieråden *Lindbäck* och *Wijkander* yttrade, att, på sätt kammarkollegium anfört, orden »på sin bekostnad», såsom till äfventyrs missledande, syntes böra utgå.

23 §.

Högsta domstolen ansåg ordalagen i denna paragraf böra jämkas så, att däraf tydligen framginge, att, på sätt meningens uppenbarligen vore, den där stadgade påföljd inträdde jämväl för det fall, att boställshafvaren försummat att vidmakthålla brandförsäkring.

26 §.

2 mom. Justitieråden *Afzelius*, *Lindbäck*, *Wijkander* och *Cassel* anmärkte, att, därest det öfver hufvud kunde anses nödigt att i förslaget upptaga ett stadgande om fördelning af kostnad för uppförande af stängsel,

detta stadgande, på sätt kammarkollegium erinrat, syntes böra utsträckas att gälla jämväl för det fall, att uppförande af nytt stängsel i ägoskillnad mot annans jord föranledts däraf, att boställets granne ville göra gällande förut ej begagnadt stängselvitsord, där sådant tillkomme honom mot boställshafvaren, utan att denne senare å sin sida ägde stängselvitsord mot grannen.

3 mom. I fråga om detta moment erinrade samma justitieråd, att det syntes utan olägenhet kunna öfverlämnas jämväl åt ekonomisk besiktning att besluta om här afsedda hägnads borttagande.

27 § 3 mom.

Då enligt här gifna bestämmelser lägenheten skulle i visst skick till bostället afträdas, ansåg *högsta domstolen* nödigt, att i boställsordningen angåfves, huru borde förfaras för att utröna, om lägenheten vid afträdes-tiden befunne sig i vederbörligt skick.

29 §.

2 mom. Lika med kammarkollegium ansågo justitieråden *Skarin*, *Afzelius*, *Wijkander* och *Cassel*, att här föreslagna stadgande om möjlighet för boställshafvare att få erlagd brandförsäkringsafgift fördelad till godtgörande på vissa år borde utsträckas att gälla i hvarje fall, då boställshafvare vid afträdande af boställe befunnes hafva till förmån för efterträdare inbetalt brandförsäkringsafgift för tid, som fölle efter afträdet.

Vidare anmärkte justitieråden *Afzelius*, *Wijkander* och *Cassel*, att uttrycket »i förskott» såsom obehöfligt och vilseledande borde utgå.

Justitierådet *Lindbäck* yttrade: »Till förebyggande af allt för stor ojämnhet i lagtillämpningen torde — i likhet med hvad i allmänhet är bestämdt rörande de kostnader, hvarom i 1 mom. förmäles — stadgandet, att ifrågavarande brandförsäkringsafgift skall fördelas till godtgörande på det antal år, synerätten pröfvar skäligt, böra utbytas mot bestämmelse, att afgiften skall efter synerättens bepröfvande fördelas till godtgörande på vissa, högst 20 år, hvilka torde böra beräknas från den tid, då inbetalningen af afgiften skedde.»

4 mom. *Högsta domstolen* anmärkte, att då förbehållet i fråga om föreskrifter i upprättadt arrendekontrakt uppenbarligen afsåge endast sådana boställen, som i författningens ordning utarrenderades, detta borde genom förändring af redaktionen utmärkas.

33 §.

Då förslaget icke torde åsyfta att betaga den med skiljemännens beslut missnöjde befogenhet att vid domstol söka rättelse i beslutet, hemställde *högsta domstolen*, att uttrycklig bestämmelse i sådant hänseende måtte i förslaget upptagas, därvid de i särskilda författningar för dylika fall gifna föreskrifter — t. ex. förordningen om allmän flottled den 30 december 1880, 8 §, grufvestadgan den 16 maj 1884, 12 §, lagen om rätt till fiske den 27 juni 1896, 20 §, — lämpligen kunde tjäna till ledning.

36 §.

Högsta domstolen ansåg att, om än förhållandenas natur föranledde att i allmänhet domkapitlet endast genom inkomna handlingar erhöle ledning för utöfvande af den tillsyn, domkapitlet hade att ägna boställena, det likväl vore olämpligt att i lag stadga en dylik begränsning, i följd hvaraf hemställdes, att orden »med ledning af inkomna handlingar» måtte utgå.

Vidare anmärkte *högsta domstolen*, att då, på sätt kammarkollegium framhållit, föreskriften i paragrafens sista stycke, i den mån den kunde anses behöflig, hade sin rätta plats i förordningen angående expeditiöslösen, jämväl sagda föreskrift borde utgå.

40 § (jämförd med 44 §).

Justitierådet *Cassel*, med hvilken justitierådet *Afzelius* instämde, yttrade:

»Af stadgandet i andra punkten af 44 § synes följa att, om synerätten finner en vid besiktningen mot förrättningsmannen framställd, men af denne ogillad jäfsanmärkning lagligen grundad, synerätten, utan att ingå i någon handläggning af sakfrågan, allenast har att förklara besiktningen ogill och förordna om ny sådan. Enahanda lærer ock förhållandet blifva för det i förslaget icke särskildt omförmälda fall, att jäf mot förrättningsmannen väl icke blifvit vid förrättningen anmaldt, men i den ordning, som omförmäles i andra stycket af 16 kap. 1 § rättegångsbalken, göres i sammanhang med klagan öfver besiktningen. I båda dessa fall skulle synerättens sammantråde å förrättningsstället och de ganska afsevärda däraf föranledda kostnaderna blifva tämligen ändamålslösa. Då en dylik anordning uppenbarligen måste anses föga lämplig, hemställer jag, att förslaget härutinnan måtte undergå jämkning, därvid det synes mig böra tagas under öfvervägande, huruvida icke åt stadgandena i dessa hänseenden kunde gifvas sådan affattning, att det förklaras skola ankomma

på förrättningsmannen allena att, vare sig jäf framställes eller ej, pröfva, huruvida, af anledning som i 40 § afses, han må vara förhindrad att med besiktningen taga befattning, samt att, i händelse han funnit sig därtill oförhindrad och förty företagit besiktningen, synerätten vid klagan öfver denna icke har att ingå i någon pröfning af frågan om förrättningsmannens jäfvighet utan allenast att handlägga besvären så vidt de afse sjelfva sakfrågan och meddela de rättelser i förrättningsmannens beslut härutinnan, som finnas af omständigheterna påkallade.»

Justitierådet *Cassel* tillade, att i 40 § borde såsom jäf eller anledning för förrättningsmannen att afhålla sig från besiktningen upptagas jämväl det fall, att förrättningsmannen vore vederdeloman eller uppenbar ovän till annan part än boställshafvaren.

Justitierådet *Wijkander* yttrade: »Vid 40 § torde kunna anmärkas:

att äfven i de fall, då förrättningsmannen vore med annan part än boställshafvare uti den skyldskap eller det svågerlag, som i 13 kap. 1 § rättegångsbalken om jäf mot domare sägs, eller vore vederdeloman eller uppenbar ovän med annan part än boställshafvare, förrättningsmannen syntes böra vara jäfvig;

att då den nytta eller skada, målsägare kunde antagas vänta af förrättning, ej alltid vore att anses såsom »synnerlig», ordet »eljest» borde utgå;

att i uttrycket »såsom medlem af församlingen vara byggnadsskyldig» ordet »byggnadsskyldig» toges i en mindre egentlig bemärkelse och i allt fall i annan bemärkelse än den, hvori ordet användts å andra ställen i förslaget, t. ex. i 50 och 51 §§; samt

att betydelsen af de sakkunniges biträde vid förrättning syntes vara i förslaget väl mycket förbisedd, då sakkunnig ansetts kunna vid förrättning biträda, ändå att sådant jäf, som i 17 kap. 7 § rättegångsbalken omförnäles, mot honom förekomme.»

Justitierådet *Lindbäck* anförde: »Jag anser, lika med justitierådet *Wijkander*, att äfven i de fall, då förrättningsmannen vore med annan part än boställshafvare uti den skyldskap eller det svågerlag, som i 13 kap. 1 § rättegångsbalken om jäf mot domare sägs, eller vore vederdeloman eller uppenbar ovän med annan part än boställshafvare, förrättningsmannen bör vara jäfvig.»

42 och 43 §§.

Justitieråden *Afzelius*, *Lindbäck*, *Wijkander* och *Cassel* anmärkte, dels att underrättelse till lånekassas styrelse uppenbarligen ej vore erforderlig i annat fall än när lånerätt i dylik kassa tillkomme bostället, dels att föreskriften om skyldighet att tillställa förrättningsmannen bevis om mot-

tagande af underrättelse borde utsträckas att afse hvarje fall, där sådan underrättelse enligt de i 42 § gifna föreskrifter skulle meddelas, *dels slutligen* att, då det utan särskildt stadgande vore klart att ombud, som ville vid förrättningen föra talan, hade att sist vid förrättningstillfället visa sig vara därtill behörigt samt, så vidt anginge lånekassa eller församling, det måste ankomma på vederbörande att själfva bestämma, huruvida de ville låta sig vid förrättningen företrädas af ombud, och, hvad anginge domkapitlet, den omständigheten att ombud ej blifvit utsedt icke borde — lika litet som utsedt ombuds uteblifvande — utgöra hinder för förrättningens företagande, ur förslaget syntes böra utgå hvad i 42 § stadgades om skyldighet att meddela uppgift å utsedda ombud samt hvad 43 § innehölle därom, att för besiktningens företagande erfordrades, att underrättelse om utseende af ombud kommit förrättningsmannen till handa.

44 §.

Justitieråden *Afzelius* och *Cassel* återopade hvad de i sammanhang med granskningen af 40 § rörande 44 § yttrat.

Justitierådet *Wijkander* biträdde den af justitierådet *Cassel* vid denna paragraf gjorda anmärkning, dock att justitierådet ansåg synerätten för det ifrågasatta fallet böra tillerkännas befogenhet att, där så kunde anses lämpligt, förordna om hållande af ny ekonomisk besiktning.

Justitierådet *Lindbäck* yttrade: »Angående förfarandet, när förrättningsman ogillat mot honom gjort jäf, torde, med bibehållande af föreskriften att förrättningen skall fortgå, i öfrigt böra stadgas, att den part, hvars jäfsanmärkning ogillats, skall innan förrättningen avslutas öfver beslutet i jäfsfrågan hos förrättningsmannen anmäla missnöje, vid äfventyr att rätt till klagan mot beslutet förloras, samt att den, som sålunda anmält missnöje, äger öfver omförmälda beslut hos vederbörande synerätt föra särskild klagan, där han inom 30 dagar efter förrättningens avslutande å landet hos domaren och i stad hos rådstufvurättens ordförande sin klagan anmäler.

»Dessutom synes stadgande böra i förslaget upptagas *dels* därom, att befogenhet att först hos synerätt göra jäf emot förrättningsmannen vid ekonomisk besiktning icke medgifves annan part än den, som ej varit vid besiktningen tillstädes eller eljest ej förr än vid synerätten haft tillfälle framställa jäfvet, *dels ock* därom, att öfver beslut, som synerätt meddelat i jäfsfrågan, vare sig jäfvet gjorts vid ekonomiska besiktningen eller först hos synerätten, klagan ej må föras.»

45 §.

5 mom. De här förekommande orden »hos domaren» ansåg *högsta*

domstolen böra utbytas mot det i 52 § använda fullständigare uttrycket »å landet hos domaren samt i stad hos rådstufvurättens ordförande».

Justitierådet *Lindbäck* erinrade tillika att, om och i den mån vid förslaget granskning gjorda hemställanden om utvidgning af ekonomisk besiktning befogenhet utöfver hvad förslaget åt denna förrättning inrymt kunne beaktande, förevarande paragraf borde erhålla därefter lämpad förändrad affattning.

46 § 2 mom.

Då det icke kunde anses lämpligt, att i hvarje fall af anmärkt vanvård det skulle åligga domkapitlet att påkalla laga syn, utan sådan åtgärd torde böra inskränkas till de fall, där för behörig rättelse erfordrades synerätts ingripande, men tillräcklig anvisning i sådant hänseende syntes vara lämnad genom föreskrifterna i 36, 38 och 50 §§, hemställde justitieråden *Skarin*, *Afzelius*, *Wijkander* och *Cassel*, att förevarande moment måtte uteslutas.

Justitierådet *Lindbäck* yttrade: »I händelse vid ekonomisk besigtning af förrättningsmannen anmärkts, att boställshafvaren icke kunnat visa nöjaktig reda för medel, hvarom i 45 § 1 mom. förmäles, samt anledning således föreligger till misstanke, att förskingring af sådana medel ägt rum, synes det vara angeläget, att närmare undersökning om förhållandet varder af synerätt företagen, såsom för dylik händelse stadgats i 53 § militieboställsordningen den 23 januari 1836. På grund häraf och då nu antydda fall knappast torde kunna hänföras under uttrycket »vanvård», hvilket synes vara i förslaget användt till betecknande af gröfre försummelse med afseende å boställes vidmakthållande till hus och ägor, hemställer jag, att här måtte införas ett stadgande af innehåll, att, därest vid ekonomiska besiktningen gjorts anmärkning i ofvan omförmälda syfte, laga syn bör af domkapitlet påkallas; och torde tillika böra i lagen antydvas, att domkapitlet emellertid skall, när omständigheterna anses därtill föranleda, söka att genom vinnande af kvarstad å boställshafvarens tillgångar eller annorledes bereda säkerhet för ifrågavarande medel.»

47 §.

1 mom. *Högsta domstolen* ansåg lämpligast, att erforderliga föreskrifter angående arfvode för ifrågavarande förrättningar meddelades i enahanda ordning, som för dylika bestämmelser i allmänhet iakttoges, samt här endast hänvisades till hvad sålunda föreskrefves.

2 mom. Då det syntes obilligt, att för det fall, att på grund af tredska eller försummelse här omförmälda kostnad skulle gäldas af annan än

den, som eljest därför svarade, vederbörande för utfående af dem tillkommande godtgörelse skulle vara hänvisade till den tredskandes eller försumliges måhända ovissa betalningsförmåga, hemställde justitieråden *Afzelius* och *Wijkander*, att stadgandet i denna del måtte så ändras, att kostnaden väl skulle utgå i vanlig ordning men af den vållande ersättas den, som fått utgifva densamma.

48 §.

Justitierådet *Lindbäck* yttrade: »I flera af de fall, när enligt förslaget laga syn skall förrättas, såsom i händelse synen endast skall hafva till ändamål att bestämma, huruvida nybyggnad bör äga rum, eller påkallas af sådan vid ekonomisk besiktning gjord anmärkning om vanvård, som afser allenast boställes hus, så ock i händelse, på sätt af mig blifvit ifrågakämladt, syn kan komma att företagas i anledning af anmärkning, att boställshafvaren brustit i redovisningsskyldighet för vissa penningmedel, synes den i förevarande paragraf meddelade bestämmelse, enligt hvilken laga syn alltid skall hållas å tjänlig årstid, icke böra vinna tillämpning.»

50 §.

Uttrycket »byggnadsskyldig» ansågo justitieråden *Afzelius* och *Lindbäck*, särskildt vid jämförelse med den betydelse, hvori samma uttryck användes i 40 §, vara missledande och böra utbytas mot annat, som bättre uttryckte meningen.

Därjämte anmärkte *samma justitieråd* äfvensom justitierådet *Cassel*, att då i 45 § stadgades viss tid, inom hvilken missnöje mot ekonomisk besiktning skulle vid förlust af rätt till vidare talan anmälas, genom förändrad redaktion af förevarande paragraf borde utmärkas, att den domkapitlet, styrelsen för lånekassa och byggnadsskyldig här särskildt tillagda rätt att påkalla syn icke afsågo rubbning af nämnda i 45 § meddelade bestämmelse.

53 §.

Då rättsförhållandet emellan domkapitlet och den efter domkapitlet tillträdande boställshafvaren i allmänhet icke vid syneförrättning, som afsågo endast afträdande boställshafvare och domkapitlet, torde kunna anordnas än på grund af frivillig öfverenskommelse regleras, men det syntes angeläget att, så vidt ske kunde, dylik reglering vid synen komme till stånd, ansåg *högsta domstolen* sådan tillträdare böra till synen kallas, äfven om hans utnämning skett först efter det tiden för synen kungjordes domkapitlet.

I öfrigt hänvisade justitieråden *Afzelius*, *Lindbäck*, *Wijkander* och

Cassel till hvad vid 42 § blifvit anmärkt, hvarjämte samma justitieråd, som ansågo stadgande om sättet, hvarpå domaren skulle kalla nämnd, icke böra i denna författning eller särskildt för nu ifrågavarande fall meddelas, hemställde, att föreskriften härom måtte utgå.

Justitierådet *Lindbäck* anmärkte ytterligare vid:

1 mom. »Då understundom behof torde yppas af skogstjänstemans biträde jämväl vid laga syn, t. ex. om dylik syn påkallats till följd af anmärkning vid ekonomisk besiktning, att boställes skog vanvårdats, hemställer jag, att orden »vid af- och tillträdessyn» måtte uteslutas.

»I händelse laga syn skall äga rum med anledning af anmärkning, som vid ekonomisk besiktning gjorts om bristande redovisning af boställshafvaren anförtrodda medel, torde i allmänhet blifva erforderligt, att synen hålles skyndsammare än som kan ske med bibehållande af här gifna föreskrifter angående tiden, då underrättelse om laga syn skall meddelas domkapitel med flera.

»Skall laga syn hållas till följd af anmärkning vid ekonomisk besiktning om vanvård allenast af boställets ägor, torde byggnadslånekassans rätt icke vara af en dylik syn beroende; likasom ej heller laga syn, föranledd af anmärkning vid ekonomisk besiktning om bristande redovisning af andra medel än sådana, hvilka i nämnda kassa upplånats, torde kunna beröra kassans rätt. Med anledning här af synes andra punkten böra så affattas, att byggnadslånekassas styrelse skall kallas till laga syn endast då kassans rätt är i fråga.»

2 mom. »Enär löntagare, som afses i detta mom., ej är att betrakta såsom part vid ifrågavarande af- och tillträdessyn, torde, till förekommande af missförstånd, i lagen böra uttryckligen utsägas, att löntagaren icke äger vid nämnda syn föra någon talan.»

54 §.

Denna paragraf ansågo justitieråden *Afzelius*, *Wijkander* och *Cassel* böra affattas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad justitieråden i afseende å 43 § hemställt.

Justitierådet *Lindbäck* yttrade: »Af skäl, som anförts vid 43 §, och då tvekan torde kunna yppas därom, huruvida det förhållande, att löntagare, som omförmäles i 53 § 2 mom., ej iakttagers inställelse vid den syn, hvilken i samma mom. afses, må utgöra hinder för förrättingens företagande, tillstyrker jag, att åt förevarande paragraf måtte gifvas det ungefärliga innehåll, att hvarken behörigen kallad parts uteblifvande från syn eller den omständighet, att löntagare, som omnämnas i 53 § 2 mom., ej kom-

mer tillstädes vid den i samma moment afsedda syn, må verka till uppehåll i syneförrättningarna.»

55 §.

Högsta domstolen ansåg, att detta stadgande, som icke lämnade någon upplysning utöfver hvad förslaget särskilda bestämmelser innehölle, utan olägenhet kunde uteslutas.

56 §.

2 mom. *Högsta domstolen* erinrade att, därest vid 12 § gjord hemställan ej vunne afseende, orden »ekonomiska besiktning eller» syntes böra, på sätt kammarkollegium anmärkt, utgå.

3 och 4 mom. Justitieråden *Afzelius*, *Lindbäck*, *Wijkander* och *Cassel* erinrade om hvad af dem vid 15 § anmärkts.

5 mom. Då den föreslagna lydelsen syntes kunna medföra den tolkning, att beslut, som i detta mom. omförmäldes, icke finge meddelas med mindre yttranden af här nämnda ombud afgifvits, men enligt 54 § synen kunde äga rum utan att dessa ombud därvid tillstädeskommo, hemställde justitieråden *Wijkander* och *Cassel*, att momentets lydelse måtte undergå erforderlig jämkning.

58 §.

Justitierådet *Cassel* yttrade: »Den här meddelade föreskriften om skyldighet för afträdare att i visst fall hos domkapitlet nedsätta honom till utgifvande ådömdt kostnadsbelopp synes mig under vissa omständigheter kunna innebära en obillighet emot afträdaren. I många, kanske de allra flesta fall lär afträdaren på grund af andra stadganden i förslaget (se t. ex. §§ 25, 29, 30 och 33) hos tillträdaren äga genfordran, för hvilken han ju är berättigad till kvittning, och att i dylika fall ålägga afträdaren att det oaktadt hos domkapitlet nedsätta ett belopp, motsvarande hans skuld till tillträdaren, och dymedelst betaga afträdaren möjlighet till kvittning, synes mig icke välbetänt. Då därtill kommer, att stadgandet i fråga uppenbarligen skulle komma att vid tillämpningen medföra betydande svårigheter, tillstyrker jag, att detsamma måtte ur förslaget utgå.

»Anses det emellertid nödigt meddela bestämmelser till vinnande af säkerhet därför, att tillträdaren fullgör det bristande, torde det kunna föreskrifvas, att han inom viss kort tid, på sätt och vid påföljd som i 64 § sägs, skall hos domkapitlet styrka, att det bristande blifvit afhulpet. Ordalagen i 64 § synas emellertid icke vara sådana, att där meddelade bestämmelser äro i nu förutsatt fall å tillträdaren tillämpliga.»

Justitierådet *Lindbäck* förenade sig med justitierådet Cassel i hans hemställan, att föreskriften om skyldighet för afträdare att i visst fall hos domkapitlet nedsätta honom till utgifvande ådömdt kostnadsbelopp måtte utgå ur förslaget.

Justitieråden *Skarin*, *Afzelius* och *Wijkander* ansågo, att, då genom bestämmelserna i 64 § angående fullgörande af synerätts beslut nödig trygghet i sådant hänseende syntes vara beredd, här meddelade föreskrift om skyldighet för afträdare att hos domkapitlet nedsätta honom till utgifvande åliggande kostnadsbelopp, hvilken föreskrift uppenbarligen komme att vid tillämpningen medföra betydande svårigheter, borde utgå.

60 §.

Då det torde vara afsedt, att icke allenast vid behandling af fråga om nybyggnad utan jämväl vid handläggning af andra ärenden, som vid laga syn kunde förekomma, de för af- och tillträdessyn meddelade föreskrifter borde i tillämpliga delar iakttagas, hemställde *högsta domstolen*, att åt förevarande paragraf måtte gifvas en därefter lämpad affattning.

61 §.

1 mom. Beträffande detta moment hänvisades till anmärkningen vid 47 § 1 mom.

2 mom. *Högsta domstolen* anmärkte, att för samtliga här upptagna boställen borde gälla den undantagsbestämmelse, som i fråga om vissa boställen vore föreslagen för de fall, att synen utan giltig anledning påkallats eller ock tillkommit på grund af befogad anmälan om vanvård.

Justitieråden *Afzelius* och *Wijkander* erinrade tillika om hvad de vid 47 § 2 mom. anmärkt.

62 §.

Då upptagande i denna förordning af hvad allmän lag i förevarande hänseende stadgade syntes obehöfligt, hemställde *högsta domstolen*, att ifrågavarande paragraf måtte utgå.

63 §.

Högsta domstolen ansåg frågan om den tid, inom hvilken expedition i här afsedda ärenden skulle tillhandahållas vederbörande, innefatta ett ämne, som lämpligen borde behandlas i sammanhang med öfriga bestämmelser om tiden för expeditioners utlämnande, i följd hvaraf hemställdes, att erforderlig föreskrift i ämnet måtte upptagas i förordningen angående

expeditionslösen, därvid de af kammarkollegium beträffande expeditionstiden gjorda erinringar syntes böra vinna beaktande.

Vidare erinrade *högsta domstolen*, att, på sätt kammarkollegium anmärkt, det syntes olämpligt att ålägga offentlig myndighet att öfversända expeditioner till enskilda parter, hvilka därför skulle erlägga afgift.

Beträffande föreskriften att domkapitlet ägde erhålla expedition utan afgift hänvisades till hvad vid 36 § sista stycket anmärkts.

IX Kap. Rubriken.

Högsta domstolen ansåg uttrycket »giltighet», såsom i detta sammanhang oegentligt, böra undvikas och rubriken i öfrigt kunna förkortas till ungefär följande lydelse: »Allmänna bestämmelser och öfvergångsstadganden».

69 §.

Justitierådet *Cassel* yttrade: »Af bestämmelserna i andra punkten af första stycket i denna paragraf, sammanställda med stadgandena i 9 § af förslaget, synes mig följa, att, i brist af godvillig öfverenskommelse mellan församlingarna, landsförsamlingen hädanefter icke skulle kunna åläggas att i någon mån deltaga i nybyggnads- eller underhållsskyldigheten å bostadsboställe af *tredje* klassen. Därest detta är i förslaget afsedt, hvilket icke kan af förslagets motiv inhämtas, synes hvad i paragrafen finnes stadgadt böra inskränkas till att afse allenast bostadsboställen af *andra* klassen och, beträffande dylika boställen af *tredje* klassen, i stället föreskrifvas, att, vare sig bostället är beläget å landet eller i stad, den pastoratet tillkommande nybyggnads- och underhållsskyldigheten skall åligga stadsförsamlingen, hvarvid dock, för den händelse dylikt boställe finnes, där enligt särskild bestämmelse byggnads- eller underhållsskyldighet åligger landsförsamlingen, förbehåll kunde göras för hvad sålunda finnes särskildt bestämdt.»

Justitierådet *Lindbäck* yttrade: »Efter hvad erfarenheten torde gifva vid handen, hafva hittills endast sällan förekommit tvister rörande fördelningen af den gemensamma nybyggnads- och underhållsskyldighet af husen å prästgård, som åligger till samma pastorat hörande lands- och stadsförsamling, utan hafva församlingarna härutinnan efterlevvat gammal sedvänja eller träffade öfverenskommelser. I de fåtal fall, då stridigheter yppats, hafva de för närvarande i ämnet gällande lagbestämmelser i regeln visat sig lämna vederbörande myndigheter tillräcklig ledning vid tvisternas slitande. I betraktande häraf och då det är förenadt med stor svårighet att i lag meddela sådana stadganden, som för hvarje förekommande fall

kunna anses vara med rättvisa och billighet förenliga, samt de nu föreslagna bestämmelserna i åtskilliga hänseenden synas lida af oklarhet och antagligen ofta skulle gifva anledning till tvister emellan församlingarna, anser jag för min del det böra tagas under öfvervägande, huruvida icke nu gällande stadganden i förevarande ämne tills vidare må lämnas orubbade.»

71 § 5 mom.

Därest det ansåges nödigt att i förslaget upptaga en bestämmelse af så underordnad praktisk betydelse som den här föreslagna, hemställde *högsta domstolen*, att åt stadgandet måtte gifvas en affattning, som angåfve hvem som hade att i afsedda fallet gälda den del af synekostnaden, hvilken annars skolat belöpa å afträdaren.

Slutligen anmärkte *högsta domstolen* såsom en brist i förslaget, att däri saknades hvarje antydning om hvilka nu gällande författningar genom dess upphöjande till lag skulle komma att upphävas eller ändras.

Högsta domstolen tillade, att då de i förslaget innefattade bestämmelser af skäl, hvilkas giltighet icke syntes kunna underkännas, icke komme att afse alla de boställen, som för närvarande vore underkastade i hufvudsak gemensamma, i särskilda författningar spridda föreskrifter, men det torde komma att leda till osäkerhet vid tillämpningen, om dessa i flera hänseenden föråldrade bestämmelser komme att orubbade gälla vid sidan af de för ecklesiastika boställen i allmänhet afsedda, *högsta domstolen* ville fästa uppmärksamhet å önskvärdheten däraf att, jämväl så vidt anginge de under förslaget icke innefattade ecklesiastika boställen, gällande författningar underkastades revision och, i den mån sådant lämpligen kunde ske, bragtes till öfverensstämmelse med nu föreslagen lagstiftning.

Ex protocollo:

Aug. von Hartmansdorff.

Utdrag af protokollet öfver ett ecklesiastikärende, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 december 1902.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LAGERHEIM,
 Statsråden: CRUSEBJÖRN,
 ODELBERG,
 HUSBERG,
 PALANDER,
 WESTRING,
 RAMSTEDT,
 BERGER,
 MEYER,
 VON FRIESEN.
 Justitieråden: SKARIN,
 QUENSEL.

Ang.
 ecklesiastik
 boställs-
 ordning.

Efter gemensam beredning med statsrådet och chefen för justitie-
 departementet anmälde chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet von
 Friesen, i underdånighet det af särskilda kommitterade utarbetade förslag
 till ecklesiastik boställsordning jämte det af högsta domstolen, efter nådig
 remiss, öfver detta förslag den 12 november 1902 afgifna yttrande äfven-
 som i sammanhang därmed Riksdagens skrifvelse den 5 maj 1897 om
 framläggande af förslag till de grunder, som borde blifva bestämmande vid

reglerandet af prästerskapets aflöning, sedan tiden för nu gällande lönekonventioner utlupit.

Härefter yttrade statsrådet von Friesen:

»Behovet af ändrade bestämmelser rörande nybyggnads- och underhållsskyldigheten å vissa ecklesiastika boställen jämte därmed sammanhängande frågor har länge gjort sig gällande. Framställningar i ämnet hafva från Riksdagens sida gjorts åren 1854, 1857, 1863, 1876 och 1897, och författningsförslag hafva utarbetats dels af en år 1861 tillsatt kommitté för uppgörande af förslag till allmänt ordnande af prästerskapets aflöning, dels af kammarkollegium åren 1865 och 1867, dels af särskildt utsedda kommitterade, hvilkas förslag afgafs den 28 mars 1879, dels ock slutligen af en den 22 oktober 1897 tillsatt kommitté, om hvars förslag, afgifvet den 17 augusti 1900, nu är fråga.

Enligt 26 kap. 2 § byggningsbalken skall i prästgård vara stufva med två kamrar, kök, brygghus med bakugn, bod med dubbel botten och loft, visthus, lada med tu golf och loga, samt fåhus och stall, alla till den storlek och beskaffenhet, som blifvit bestämdt i kungl. resolutionen den 1 augusti 1727. Dessa hus, kallade socknemännens sju laga hus, skola socknemännen antvarda kyrkoherden färdiga med tak och innanrede, och han är sedan skyldig att hålla dem vid makt med egen kostnad. När husen af ålder och bruk och ej af prästens vanrykt förfalla, skola socknemännen dem bygga och bättra på sin kostnad. Men om prästgård efter dess ägor och lägenheter tarfvar flera hus, skall prästen bygga och uppehålla dem själf eller gälda det som brister. Finnes vid husesyn, att präst byggt mer, än han i årlig byggnad bort, skall han därför njuta betalning af den, som efterkommer; dock må hus, som i 27 kap. 3 § stå för tre års byggnad, räknas å prästbol för fem års byggnad, och de mindre därefter. Bygger präst flera hus, än prästgård tarfvar, till sin bekvämlighet, och vill ej den, som sedan i hans ställe kommer, behålla dem efter laga mätning, må han, som byggt, dem bortföra.

Dessa föreskrifter hafva, i hvad prästens egen byggnadsskyldighet angår, närmare bestämts genom kungl. resolutionen på prästerskapets besvär den 10 augusti 1762. Däri erinrades, att Kungl. Maj:t uppå allmogens besvär år 1727 resolverat, till förekommande af egenvillighet å bägge sidor, huru många hus icke allenast till antalet utan ock till ett visst mått eller antal församlingen åläge bygga, och på det att vid den öfriga byggnaden, som af prästerna själfva borde besörjas, i lika måtto lag och icke domarens godtycke måtte äga rum, meddelades föreskrift om storleken och beskaffenheten af vissa hus, som prästerna hade att bygga i mangården, och vissa hus, som borde finnas i ladugården.

Stadgandet i 26 kap. 2 § byggningabalken om kyrkoherdens och socknemännens gemensamma underhållsskyldighet beträffande socknemännens sju laga hus har ofta gifvit anledning till tvister mellan präst och församling, i det man än velat ålägga boställshafvaren all underhållsskyldighet, utom när husen tarfvat anseelig förbättring, såsom t. ex. anbringande af nytt tak, än åter velat anse boställshafvaren pliktig att afhjälpa endast sådana brister, som genom hans vanvård uppkommit. Försök vid riksdagarna åren 1834—35, 1850—51, 1853—54 och 1856—58 att åstadkomma förändring eller förklaring af detta stadgande hafva alla strandat.

Äfven chefen för ecklesiastikdepartementet uttalade år 1861 i en skrifvelse till den kommitté, som då var tillsatt för uppgörande af förslag till allmänt ordnande af prästerskapets aflöning, att tydligare bestämmelser rörande underhållsskyldigheten af de sju laga husen utan tvifvel vore behöfliga. Departementschefen ifrågasatte, om icke ämnets svårigheter skulle kunna lösas därigenom, att byggnads- och underhållsskyldigheten af alla laga husen å prästgårdar delades så, att pastor finge vissa och församlingen vissa hus att ensam både bygga och underhålla, och om det icke skulle vara ändamålsenligt, att alla hus, som för en passande bostad åt pastor erfordrades, af församling på landet likasom i stad byggdes och underhölles, men att däremot pastor likasom andra boställshafvare själf byggde och underhölle de hus, som för boställets skötsel erfordrades, därigenom ock bostälernas utarrenderande kunde underlättas.

Att den bostad, församling för närvarande har skyldighet att åt pastor bygga, ej motsvarar nutidens måttligaste fordringar på utrymme och bekvämlighet, uttalades äfven i nämnda skrifvelse. Riksdagen har för sin del bekräftat detta. I skrifvelse den 28 januari 1863, däri Rikets Ständer anhöllo, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för ständerna framlägga förslag till ecklesiastik boställsordning, erinrades, att gällande stadganden om de ecklesiastiska bostälernas bebyggande och häfd vore föråldrade och ofta otillämpliga, att med hänsyn till förändrade lefnadsvanor och behof samt ett alldeles omgestaltadt jordbrukssätt ej blott de föreskrifna boställshusen vore ömsom otillräckliga ömsom öfverflödiga, utan äfven åtskilliga bestämmelser om villkoren för tillgodogörande af boställes afkastning måste förefalla onyttiga och föråldrade, om ej till och med menliga, samt att det på dessa och andra anförda skäl vore uppenbart, att en ny byggnadsordning vore ett trängande behof lika mycket för de byggnadsskyldiga som för boställshafvarne.

De förslag i ämnet, som under åren 1861—1879 utarbetades, utgingo alla från den af chefen för ecklesiastikdepartementet uttalade grundsats

om fördelning af nybyggnads- och underhållsskyldigheten mellan pastor och församling. Denna fördelning utfördes i det af kommitterade år 1879 framlagda förslaget så, att till de så kallade mangårdshusen hänfördes sätobyggning, visthus, hushållskällare, brygghus, vedbod, hemlighus, drängstuga, vagnshus och brunn för hushållet, hvilka samtliga hus skulle af pastoratet byggas och underhållas, hvaremot till så kallade ladugårdshus räknades spannmålsbod, redskapshus, stall, fähus, fårhus, svinhus, lador och logar, badstuga och mälthus, källare för rotfrukter och brunn för ladugården, hvilka skulle byggas och underhållas af boställshafvaren.

Detta förslag blef i hufvudsak upptaget i den nådiga proposition, som, efter det kyrkomötet år 1888 afgifvit infordradt yttrande, framlades för 1889 års riksdag. Utan att ingå i granskning af förslaget detaljer afslog dock andra kammaren den nådiga propositionen, och af sådan anledning förföll frågan vid denna riksdag. Förslaget framlades ånyo i proposition till 1894 års riksdag, men blef ej heller då antaget, hufvudsakligen till följd af meningsskiljaktighet beträffande fördelningen af byggnads- och underhållsskyldigheten. Dock blef förslaget denna gång föremål för fullständigare pröfning, särskildt inom första kammaren.

Frågans fall vid 1894 års riksdag synes förnämligast hafva föranledts af den förändring, som den nådiga propositionen afsåg att genomföra i afseende å en viss klass af boställen, nämligen komministrars och öfriga tredje klassens bostadsboställen på landet.

Den för socknemännen i lag stadgade skyldighet att bygga och underhålla särskilda hus å prästgårdar på landet har icke någon motsvarighet beträffande komministers-, kapellpredikants- och pastoratsadjunkters boställen därstädes. Om socknemännen å dylika boställen hafva nybyggnads- och underhållsskyldighet, beror sådant på särskilda undantagsstadganden eller medgifvanden.

I ett inom prästeståndet vid 1862—63 års riksdag uppgjort förslag till ny boställsordning uttalades den önskan och förhoppning, att i afseende på de laga husen å komministersboställen måtte införas samma fördelning af byggnads- och underhållsskyldigheten, som föreslagits i fråga om kyrkoherdeboställena. Kammarkollegium upptog i sina förslag åren 1865 och 1867 samma grundsats om komministrarnas m. fl. likställande med kyrkoherdarna, och såsom skäl härför åberopades, att den byggnadsskyldighet, som i allmänhet vidlådde komministersboställenas ganska ofta svagt aflönade innehafvare, vore för dem högst tryckande.

De kommitterade åter, som år 1879 afgåfvo förslag till förordning om prästerskapets boställen, hänvisade till att församlingarnas förpliktande att utgöra byggnads- och underhållsskyldighet haft ett allt annat än väl-

görande inflytande på förhållandet mellan präst och församling. Kommitterade kunde därför icke tillstyrka några stadganden, genom hvilka enahanda olägenheter skulle framkallas äfven å de hittills därifrån förskonade bostadsboställena af tredje klassen på landet, utan hemställde, att byggnads- och underhållsskyldigheten å dessa boställen fortfarande såsom hittills måtte åläggas boställshafvarne.

En af de kommitterade var härutinnan af annan mening. Han framhöll, att de reglerade komministerslönerna vore otillräckliga för anständig bergning, och yrkade, att församlingarna måtte förpliktas att åt sina komministrar och kapellpredikanter, på enahanda sätt som åt sina kyrkoherdar, bygga och underhålla bostadshus jämte alla därtill hörande byggnader. Denna mening omfattades äfven vid förslaget granskning i högsta domstolen af dess samtliga i granskningen deltagande ledamöter, och i det förslag till ecklesiastik boställsordning, som år 1888 öfverlämnades till kyrkomötet för inhämtande af dess yttrande, var, i 14 §, bestämmelsen om det antal boställets hus, som skulle af pastoratet byggas och underhållas, afsedd att gälla för såväl tredje klassens (komministrars m. fl.) som andra klassens (kyrkoherdars) boställen på landet. Kyrkomötet fann de i denna paragraf intagna bestämmelser om fördelningen af nybyggnads- och underhållsskyldigheten å kyrkoherdeboställena vara i och för sig ändamålsenliga och hade icke något att erinra mot att sådan ändring i allmänna lagen vidtoges. Men på samma gång uttalade kyrkomötet den mening, att *samtliga* bestämmelser i denna 14 § hade nära samband med hvarandra, hvarför kyrkomötet vid sitt bifall till, att ifrågavarande bestämmelser om kyrkoherdeboställena måtte varda lag, fogade det förbehåll, att »någon ändring i 14 § icke utan kyrkomötets samtycke kommer att äga rum».

Samma stadgande angående byggnads- och underhållsskyldigheten, som sålunda förelades kyrkomötet, upptogs i den nådiga proposition, som afgafs till 1889 års riksdag, och likaså, sedan kyrkomötet än en gång blifvit hördt och därvid gjort enahanda förbehåll som förut, i den förnyade proposition, som aflämnades till 1894 års riksdag.

Sistnämnda riksdags lagutskott, som fann sig icke kunna tillstyrka antagandet af 14 §, sådan den lydde i propositionen, anförde såsom skäl härför, att en förändring i bestämmelserna om byggnads- och underhållsskyldigheten icke borde medföra ökad tunga för församlingarna, utan den byggnads- och underhållsskyldighet å komministersboställena, som församlingen skulle öfvertaga, borde motsvaras af lättnad i samma skyldighet å prästgårdarna. Utskottet ansåg emellertid, att en sådan jämvikt ej skulle vinnas, om propositionen antoges, utan församlingarna komme att

få vidkännas en väsentligen ökad byggnads- och underhållsskyldighet. Härtill komne, att de föreslagna bestämmelserna skulle verka synnerligen ojämnt, då väl någon lättnad skulle beredas församlingar med endast kyrkoherde, men tungan skulle blifva särdeles stor i församlingar, där flera komministrar, kapellpredikanter eller pastoratsadjunkter funnes.

Första kammaren antog emellertid en 14 § af innehåll, att sätesbyggning, visthus och hushållskällare skulle å såväl prästgårdar som tredje klassens bostadsboställen på landet byggas och underhållas af pastoratet, men öfriga laga hus af boställshafvaren. Och i öfrigt antog första kammaren det nådiga förslaget med allenast ett par smärre förändringar.

Andra kammaren åter biföll lagutskottets hemställan, att den nådiga propositionen icke måtte bifallas.

På grund af motioner vid 1897 års riksdag anhöll Riksdagen i skrifvelse den 5 maj samma år, att Eders Kungl. Maj:t måtte, bland annat, till Riksdagens godkännande framlägga förslag till de grunder, som ansåges böra blifva bestämmande vid reglerande af prästerskapets aflöning, sedan tiden för nu gällande lönerregleringar utlupit. I motiveringen till denna skrifvelse erinrades, att vid utredning för uppgörande af förslag till ny lönerreglering borde äfven frågan om ändrade bestämmelser angående prästerskapets skyldighet att bygga och underhålla vissa hus å prästgårdar och komministersboställen blifva föremål för undersökning.

Sedan med anledning af denna Riksdagens skrifvelse en särskild kommitté, den s. k. prästlönerregleringskommittén, blifvit af Eders Kungl. Maj:t tillsatt för beredande af de ifrågasatta författningarna, har denna kommitté, som ansett nödigt att byggnadsskyldigheten ordnades, innan förslag till ny lönerreglering kunde uppgöras, aflämnat förslag såväl till *ecklesiastik boställsordning* som ock till *förordning om ecklesiastika byggnadslånekassor*. Kommittén har funnit, att största olägenheten af den byggnadsskyldighet, som för närvarande åligger boställshafvaren, består däruti, att bördan af boställshusens nybyggnad så ojämnt och orättvist fördelas å de boställshafvare, som efter hvarandra begagna boställets hus, och att denna olägenhet mest kännbart drabbar de boställshafvare, komministrarerna, som på en gång hafva den största byggnadsskyldigheten och den minsta förmågan att uppbära densamma. Kommittén har tillika funnit, att den beräkning af boställsförmånens värde, som är en nödvändig förutsättning för reglering af prästerskapets aflöning, ytterst beror af byggnadsskyldighetens uppskattning, men att en sådan uppskattning omöjlig kan blifva tillförlitlig, så länge denna skyldighet i verkligheten är ytterst ojämnt fördelad å olika innehafvare af samma boställe. Kommitténs förslag afse därför att, utan rubbning af byggnadsskyldighetens nuvarande fördelning mellan

prästerskapet och socknemännen, åvägabringa en jämn fördelning af denna skyldighet mellan boställshafvaren och hans efterträdare och på samma gång förbereda den tillförlitliga uppskattning och reglering af byggnadskostnaden, som varder erforderlig i samband med förestående löneregleringar.

☞ För vinnandet af detta mål har kommittén i främsta rummet byggt på en anordning, hvartill närmaste uppslaget gifvits i ett kammarkollegii utlåtande af den 5 maj 1893, nämligen inrättandet af byggnadslånekassor. Efter det kommittén uppvisat, att det system för årsberäkning, som till fördelande af byggnadsskyldigheten mellan tjänstnehafvarne hittills blifvit följdt, äfven med tillämpning af den erkänt rationella grundsats, som i den nådiga propositionen blifvit genomförd, icke kan leda till det åsyftade målet, en jämn och rättvis fördelning, och ej heller afhjälper de ekonomiska svårigheter, i hvilka den präst försättes, som har att å sitt boställe uppföra ny byggnad, antager kommittén, att en verkligt rationell fördelning af byggnadsskyldigheten skulle åstadkommas, om anskaffning, förräntning och amortering af det för boställsbyggnaderna erforderliga kapital utfördes genom varaktiga inrättningar, hvilkas organisation satte dem i stånd att genom århundraden följdriktigt utföra väl uppgjorda fördelningsplaner och hvilkas i viss mån privilegierade ställning kunde erbjuda långgifvarne fullt betryggande reell säkerhet och således medförde de billigaste lånevillkor. Att problemet af byggnadsskyldighetens fördelning och lindring kan på denna väg lösas, finner kommittén bevisadt genom erfarenheten från skånska prästerskapets byggnadskassa, och efter mönster af denna kassabildning har kommittén föreslagit, att vid nybyggnad af boställshafvares laga hus å bostadsboställe och vid vissa större reparationer därå kostnaden skall täckas genom lån från byggnadslånekassor, inrättade stiftsvis efter vissa bestämda grunder.

Boställshafvares rätt att för utförd nybyggnad upptaga lån, hvilkas annuiteter komma att framgent belasta bostället och följande tjänstnehafvare, förutsätter emellertid, enligt kommitténs tanke, särskilda bestämmelser och en ganska noggrann kontroll till skyddande af såväl tjänstbefattningens som kassornas rätt och intressen. För att härutinnan bereda erforderlig ordning och trygghet kunna de bestämmelser, som i 18:de seklet infördes om laga byggnadsskyldighet och om husesyner å prästgårdar och komministersboställen, icke anses vara tillfyllestgörande. De omsorgsfullt utarbetade bestämmelser härom, hvilka redan vunnit Eders Kungl. Maj:ts godkännande och två gånger varit till Riksdagens pröfning framlagda, har kommittén däremot ansett i allt väsentligt motsvara fordringarna på en ändamålsenlig boställsordning, och kommittén har funnit dessa bestämmelser

endast i vissa stycken kräfvat någon förändring, hufvudsakligen för att lämpas efter de med byggnadslånekassorna inträdande förhållanden.

Däremot har kommittén ansett, att den nu åsyftade regleringen af byggnadsskyldigheten icke bort göras beroende af samma vanskligheter, som vid föregående tillfällen hindrat antagandet af erkända förbättringar, och därför sökt att vid utarbetande af sitt förslag till ny ecklesiastik boställsordning undvika alla tvisteämnen mellan församlingar och boställshafvare. Af sådan anledning har kommittén uteslutit alla bestämmelser om antalet, storleken och beskaffenheten af *socknemännens* laga hus eller om deras och boställshafvarnes inbördes förhållande; den nya boställsordningen skall icke medföra någon ändring i hvad därutinnan gäller enligt lag eller häfd. Särskildt har kommitténs underlåtenhet att föreslå nya lagbestämmelser rörande *församlingarnas* nybyggnads- och underhållsskyldighet berott dels därpå att bestående förhållanden svårigen kunde rubbas under nu löpande löneregleringsperiod, dels därpå att kommittén ansett ordnandet af församlingarnas och prästerskapets byggnadsskyldighet för nästa löneregleringsperiod kunna och bära ske vid och genom löneregleringen.

En af de kommitterade, komministern G. Ekström, som i åtskilliga punkter uttalat åsikter, afvikande från de af kommitténs flertal omfattade, har beträffande kommitténs underlåtenhet att upptaga stadganden rörande de laga husens storlek och beskaffenhet samt boningsrummens storlek, hvarom allt i 1894 års proposition funnos bestämmelser, erinrat, att därigenom komme 26 kap. 2 § byggningsbalken och kungl. resolutionen den 1 augusti 1727 fortfarande att gälla såsom lagliga bestämmelser rörande sätesbyggning å prästgård. Dessa bestämmelser vore dock enligt Ekströms åsikt sådana, att de icke rimligtvis kunde tillämpas. Ekström har därför tillstyrkt antagandet af nya, tidsenliga bestämmelser, hufvudsakligen i öfverensstämmelse med hvad 1894 års proposition i nämnda hänseenden upptog (§§ 8—10 och 12).

De grundsatser, som i afseende å fördelningen af de laga husen mellan de byggnadsskyldiga tillämpats i propositionen, — nämligen att församlingen bygger bostadshuset och boställshafvaren ladugårds- eller jordbrukshuset samt att nybyggnads- och underhållsskyldigheten förenas på samma hand — har Ekström funnit så enkla och praktiska, att de synts honom bära genomföras i en ny boställsordning. Dessa grundsatser, som upphäva den nu stadgade, till tvister och missförstånd ledande gemensamheten i underhållsskyldigheten för de sju laga hus, hvilka socknemännen skola å prästgård bygga, medföra därjämte de väsentliga fördelarna, att prästen och församlingen hvardera få mera likartade hus att bygga och under-

hålla, samt att bostället kan af prästen utarrenderas, utan att därvid någon förveckling mellan församlingen och arrendatorn behöfver uppstå. Äfven dessa bestämmelser i propositionen har Ekström således velat upptaga.

Då jag med kommittén är ense därom att den ojämnhet i fördelningen af nybyggnadskostnaden mellan särskilda innehafvare af ett boställe, hvilken nu råder, och de svårigheter i ekonomiskt afseende, med hvilka de byggnadsskyldiga prästerna ofta hafva att kämpa till följd af den nuvarande ordningen, äro bland de kännbaraste olägenheterna däraf, och då jag anser kommitténs förslag om inrättande af byggnadslånekassor vara en lyckligt funnen utväg till afhjälpande eller lindrande af dessa olägenheter, tillstyrker jag lifligt antagandet af detta förslag.

Däremot kan jag icke dela kommitténs åsikt, att för befordrande af förslaget framgång andra viktiga frågor, som länge väntat på sin lösning, skola skjutas å sido till en del därför, att det hittills visat sig svårt att beträffande dem åstadkomma enighet.

Den första bland dessa frågor är den, i hvilken omfattning byggnadsskyldighet å ett boställe skall tillkomma den byggnadsskyldige. Att i en lag, som vill ordna prästernas bostadsförhållanden och som meddelar utförliga bestämmelser om besiktningar och husesyner för utrönande af huru byggnadsskyldigheten blifvit fullgjord, förbigå frågan om de laga husens storlek och beskaffenhet, kan icke vara förenligt med en god lagstiftning. Domaren, som skall hålla syn å boställe och därvid meddelar föreskrift om uppförande af nya hus, måste, så vidt sig göra låter, äga vissa grunder, hvilka kunna tjäna honom till ledning vid denna grannliga förrättning. Eljest kunde domarens godtycke och icke lag komma att råda. Då det väl icke kan vara tvifvelaktigt, att de bestämmelser i detta hänseende, som nu gälla, äro föråldrade, anser jag nödvändigheten bjuda att i boställsordningen intaga nya, tidsenliga stadganden om de laga husens storlek och beskaffenhet. Hvad 1894 års proposition härutinnan innehåller är resultatet af en sorgfällig utredning, och propositionen har, så vidt möjligt, sökt att låta å ena sidan boställshafvarens behof och å andra sidan hänsynen till den byggnadsskyldiges förmåga att bära kostnaden få göra sig gällande inom det utrymme, de olika förhållandena inom vårt vidsträckta land kräfva.

Beträffande frågan om åstadkommande af en ny fördelning mellan församling och kyrkoherde af byggnads- och underhållsskyldigheten å präst-

gårdar på landet är jag af samma mening som Ekström. Bestämmelser, som bland annat vålla, att man icke bestämdt vet, huru långt socknemännens underhållsskyldighet sträcker sig, böra icke bibehållas.

Det utbyte af laga hus mellan kyrkoherde och församling, som 1879 års kommitterade föreslog, var grundadt på den uppfattningen, att därigenom icke skulle göras någon väsentlig rubbning i den proportion, i hvilken byggnadsskyldigheten nu af hvardera i verkligheten utgöres. Då äfven jag delar denna uppfattning, misströstar jag icke om möjligheten att redan under nu löpande löneregleringsperiod skall kunna vinnas den ändamålsenliga fördelning, 1879 års förslag och sedermera äfven 1894 års proposition afsågo, och jag kan så mycket mindre göra det, som dels 1894 års lagutskott, enligt hvad af det förut sagda framgår, medgifvit att genom en sådan fördelning mellan församling och kyrkoherde till och med någon lättnad skulle beredas församlingen, och dels fördelarna för kyrkoherdarna af tidsenliga och tydliga bestämmelser rörande bostadshusen torde uppväga den ökade börda, som för dem möjligen skulle uppkomma.

Såsom förut nämnts, uttalades redan år 1861 af chefen för ecklesiastikdepartementet, att en fördelning i nu angifna riktning af byggnads- och underhållsskyldigheten skulle underlätta bostälленas utarrenderande. Riktigheten häraf torde ligga i öppen dag. Emellertid läser frågan få ännu större betydelse, om, såsom af prästlöneregleringskommittén föreslagits, en författning kommer till stånd, afseende att prästerskapets med jordbruk förenade bostadsboställen må kunna upplåtas på arrende utan inskränkning till boställshafvarens besittningstid. Varder i en sådan författning stadgadt, att den boställshafvaren åliggande nybyggnads- och underhållsskyldighet skall, såsom af en dylik utarrendering nödvändigt synes följa, fullgöras af arrendatorn, så är det tydligen af stor vikt, att denna nybyggnads- och underhållsskyldighet är till alla delar noga bestämd. Det torde med säkerhet kunna antagas att, där de nuvarande bristfälliga bestämmelserna icke åstadkommit tvist eller missförstånd mellan församling och dess kyrkoherde, detta oftast haft sin grund i den hänsyn, den senares ämbetsställning och förhållande till församlingen framkallat; men någon sådan hänsyn är ej att vänta, om prästens byggnads- och underhållsskyldighet öfverflyttas på en fullt själfständig tredje man. Gällande bestämmelsers otydlighet skola då rent af inbjuda till tvist.

Om således nya bestämmelser rörande boställshusens storlek och beskaffenhet samt byggnads- och underhållsskyldighetens fördelning torde vara i och för sig nödiga och nyttiga, kan för genomförandet af sådana bestämmelser åberopas äfven ett annat skäl, som af kammarkollegium i

dess nyssnämnda utlåtande den 5 maj 1893 framhölls och som nu, när fråga uppstått att inrätta byggnadslånekassor, synes äga full giltighet. Kammarkollegium framhöll i sitt utlåtande, att för anordnande af dylika kassor kräddes såsom nödvändig förutsättning en tillfredsställande reglering af de skyldigheter, som skulle genom lånekassorna underlättas och lämpligen fördelas. Anledningar till tvister och förvecklingar skulle ökas och icke minskas, om, under den i större delen af riket nu rådande osäkerheten om vidden af och gränserna mellan församlingars och prästerskaps skyldigheter, kassor trädde emellan för att bevilja byggnadslån, för att kontrollera nybyggnader och underhåll och för att af vederbörande uppbära annuiteter. Det vore därför, ansåg kollegium, nödigt att i lagen intaga fullständigare och mera tidsenliga bestämmelser om de laga boställshusens storlek och beskaffenhet. Det vore vidare nödigt att bestämdt skilja församlingens nybyggnadsskyldighet från prästerskapets, så att hvardera finge ansvara för skilda boställshus, hvilka icke behöfde eller kunde med hvarandra sammanbyggas. Det vore slutligen nödigt, att nybyggnadsskyldigheten med underhållsskyldigheten på samma hand förenades, så att icke, såsom nu, för vissa hus församlingen hade nybyggnadsskyldighet, under det underhållet för samma hus åläge dels prästen ensam, dels präst och församling gemensamt.

En af de kommitterade, hemmansägaren H. Andersson i Nöbbelöf, har inom kommittén uttalat den åsikt, att församlingarnas nybyggnads- och underhållsskyldighet å ecklesiastika boställen borde till undanröjande af därmed förenade olägenheter helt och hållet öfverflyttas på boställshafvarne mot en däremot svarande skälig förhöjning i deras löner. Då emellertid, såsom denne kommitterade äfven insett, en dylik öfverflyttning icke kan genomföras under nu gällande löneregleringar, skulle genom antagande af hans förslag den däraf föranledda lagstiftningen till sina verkningar fördröjas under en tidrymd, som i vissa fall komme att omfatta 30 till 40 år. Härigenom skulle man ock gå miste om den hjälp vid de förestående löneregleringarnas riktiga utförande, som kommittén velat hämta ur den föreslagna lagstiftningen till boställsförhållandenas ordnande. I öfrigt kan jag icke finna, huru det vid tillämpning af den utaf Andersson förordade grundsats skulle blifva möjligt att fullt riktigt och rättvist bestämma den ersättning, församlingarna böra gälda för befrielsen från dem åliggande byggnads- och underhållsskyldighet.

Af en annan kommittéledamot har framhållits obilligheten däraf, att komministrarna, de svagast aflönade prästerna, äro belastade med all nybyggnads- och underhållsskyldighet å sina boställen, under det att kyrkoherdarna i motsvarande skyldigheter åtnjuta högst betydliga lättnader. Emellertid,

om man icke uteslutande fäster sig vid denna jämförelse, utan ser komministrarnas ställning, sådan den historiskt blifvit, så kan man väl finna, att det vore i hög grad önskvärdt och i flera afseenden äfven lämpligt, om deras byggnadstunga vore mindre; men någon oegentlighet eller obillighet i och för sig torde ej ligga däri, att de själfva bekosta byggnad och underhåll å sina boställen. En sådan anordning medför äfven alltid den fördel, att några tvister med församlingarna ej kunna uppkomma. Att nu rubba den grund för byggnadsskyldighetens utgörande, som under århundraden ägt bestånd, lärer, såsom erfarenheten äfven torde hafva bekräftat, icke finnas någon utsikt. På ekonomisk väg kan frågan om en bättre ställning för komministrarna mycket säkrare lösas, och i detta afseende har det föreliggande förslaget till boställsordning sökt att, i hvad på det ankommer, befördra äfvensom direkt bereda lättnad och lindring i komministrarnas byggnadsskyldighet. Intill dess nya lönerogleringar kunna genomföras, finnas i tillgängliga fonder medel för att i afseende å komministrarnas anständiga bergning afhjälpa åtminstone de mest trängande behofven, och det torde icke få antagas annat än att vid kommande lönerogleringar komministrarnas fordran att få sina lefnadsbehof bättre tillgodosedda skall komma till sin fulla rätt. På dessa skäl anser jag i likhet med kommittén, att någon öfverflyttning på församlingarna af komministrarna åliggande byggnads- och underhållsskyldighet nu ej bör ifrågasättas.

På grund af hvad jag sålunda yttrat och med åberopande af hvad inom högsta domstolen härutinnan anförts vid granskning af förslaget till ecklesiastik boställsordning synes mig från 1894 års proposition böra upptagas bestämmelser såväl rörande de laga husens storlek och beskaffenhet som ock i fråga om byggnads- och underhållsskyldigheten. Dock torde härifrån böra göras undantag i fråga om komministrarna samt jämväl i vissa andra delar afvikelse från samma proposition böra äga rum.

Beträffande sätesbyggningen å bostadsboställe af andra klassen (kyrkoherdeboställen) synes det icke vara möjligt att såsom regel föreskrifva annat antal boningsrum, än som af Eders Kungl. Maj:t tidigare föreslagits, eller minst sju, högst tio rum jämte kök, skafferi, erforderliga kontor samt en eller två förstugor. Detta så mycket hellre som, enligt det af prästlönerogleringskommittén uppgjorda nya förslag i fråga om den kyrkliga indelningen och organisationen, i en mängd pastorat ansetts böra anställas ständiga adjunkter, hvilka vederbörande kyrkoherdar då hafva att förse med bostad. Vid 1894 års riksdag befarades inom lag-

utskottet, att genom bestämmandet af ett maximum synerätterna kunde komma att fastställa ett större antal rum, än om allenast ett minimum vore i lagen utsatt. Men då ett maximum väl torde vara nödvändigt med hänsyn därtill att byggnadsskyldigheten ej må vara obegränsad, anser jag mig ur synpunkten af den byggnadsskyldiges intresse icke kunna tillstyrka, att detta maximum uteslutes ur lagen. Det bör med skäl kunna antagas, att synerätterna, som hafva att mot hvarandra väga de olika anspråken, icke skola föreskrifva inrättande af flera rum, än som i hvarje fall finnes nödigt. Då emellertid förhållandena å en ort kunna vara sådana, att den byggnadsskyldige ej bör betungas med att åt kyrkoherden hålla flera än fem eller sex rum, anser jag, att i dylikt undantagsfall inskränkning af rummens antal bör kunna af Eders Kungl. Maj:t efter särskild ansökning medgifvas. (§ 8 mom. 2.)

För sätesbyggning å bostadsboställe af tredje klassen (komministrars, kapellpredikanter och pastoratsadjunkters boställen) föreskref 1894 års proposition minst fyra, högst sex boningsrum. Jag anser, att å komministersboställe i allmänhet icke kan föreskrifvas mindre antal rum i sätesbyggningen än fem. I särskilda fall skulle det dock säkerligen vara önskligt, em rummens antal i sätesbyggningen å komministersboställe kunde begränsas till fyra. Därför och med hänsyn till olämpligheten af särskilda bestämmelser för öfriga boställen af tredje klassen, torde propositionens stadgande härutinnan böra oförändradt upptagas.

I 1894 års proposition fanns, i 12 §, beträffande sätesbyggning å bostadsboställe af andra eller tredje klassen stadgadt, att vid meddelande af föreskrift om storleken, inredningen och öfriga beskaffenheten af sådan byggning borde af synerätten iakttagas, bland annat, att *den byggnadsskyldige* icke öfver höfvan betungades. Kommittén, som sökt att undvika alla bestämmelser, hvilka beröra församlingarnas och boställshafvarnes inbördes förhållande, har dock till förekommande af att de boställshafvare, som i framtiden blifva ansvariga för nybyggnadslånen, ej må vidkännas alltför dryga utgifter, infört ett allmänt stadgande af innehåll, att vid beslut om nybyggnad af laga hus samt bestämmande af husens storlek, inredning och öfriga beskaffenhet skall iakttagas, bland annat, att *framtida boställshafvare* ej varda mer än nödigt betungade. Båda dessa synpunkter synas böra komma till uttryck i de nya bestämmelserna. I följd af den från kommitténs förslag afvikande kapitelindelning, som torde böra återinföras från 1894 års proposition, läser det dock blifva nödvändigt att dela dessa bestämmelser på två paragrafer (§§ 11 och 19). I öfrigt synas några smärre redaktionsförändringar i propositionens hithörande be-

stämmelser böra vidtagas i syfte att bibehålla kommitténs text, där denna anses innebära en förbättring.

I enlighet med de af mig sålunda angifna grunder har jag låtit verkställa en omarbetning af kommitténs förslag till eklelesiastik boställsordning. Jag torde nu få öfvergå till en framställning af de viktigare detaljanmärkingar, som vid granskningen inom högsta domstolen förekommit mot kommittéförslaget, och de ändringar däri, som jag, hufvudsakligen med anledning af dessa anmärkingar, ansett böra vidtagas. Det synes härvid vara lämpligt att, då jag åberopar någon paragraf i kommitténs förslag, hvilken icke bär samma nummer som motsvarande ställe i den omarbetade lagtexten, samtidigt angifva det nya paragrafnumret.

Lika med högsta domstolen anser jag föreskriften i 12 § (16 § 2 mom.), att för utförande af nybyggnad skall erfordras synerätts beslut, vara ägnad att i vissa fall föranleda kostnader, hvilka icke stå i rimligt förhållande till det ifrågasatta byggnadsföretaget, och att därför vid fråga om byggnader af mindre betydelse äfven ekonomisk besiktning må äga att i ärendet besluta. Såsom högsta domstolen nog äfven afsett, torde härvid blifva nödvändigt att i lagen bestämma, hvilka dessa mindre byggnader äro. Med ledning af den tariff öfver årsberäkning för olika slag af laga hus, som efter noggrann utredning intogs i 23 § af 1879 års förslag, läser till sådana mindre byggnader böra hänföras följande: källare, vedbod, hemlighus, vagnshus, redskapshus, fårhus, svinhus, brunn och särskildt byggd lada, hvilka alla i tariffen beräknas såsom icke öfverstigande två års byggnad; hvaremot följande återstående hus: sätesbyggnad, brygghus, drängstuga, spannmålsbod, stall, fåhus samt logar med tillhörande lador synas böra räknas till dem, om hvilkas nybyggnad synerätt allena äger att meddela föreskrift. I fråga om visthuset, i tariffen upptaget till högst 3½ års byggnad, synes någon tvekan kunna råda, till hvilketdera slaget det bör räknas. Dock torde med hänsyn till en ofta uttalad önskan att spannmålsbod måtte kunna inrättas såsom ett loft öfver visthuset, hvilken anordning förevarande förslag äfven befordrar, visthuset böra hänföras till samma slag af hus som spannmålsboden.

Af tre ledamöter i högsta domstolen har tillika hemställts att, där byggnadsskyldig ej önskar erhålla lån från byggnadslånekassa till täckande af byggnadskostnaden, det i sådant fall må vara honom medgifvet att uppföra ny byggnad utan föregående syn eller besiktning. I följd af den befogenhet att besluta om ny byggnad, som enligt min åsikt skulle tilläggas de hvart femte år förekommande ekonomiska besiktningarna, läser dock ett stadgande i angifna syfte ej vara behöfligt med afseende å de mindre bygg-

naderna; och då det torde vara vanskligt att medgifva rätt för pastorat eller församling att uppföra sätesbyggning utan föregående syn, har jag ansett mig icke kunna biträda denna hemställan.

Enligt kommitténs förslag skall vid ekonomisk besiktning kunna beslutas om sådana åtgärder, s. k. nybyggnadsreparationer, hvarom i 16 § 2 mom. (20 § 2 mom.) förmäles. För att på ett ställe må finnas angifvet den befogenhet, som i afseende å de laga husen tillkommer ekonomisk besiktning, har jag ansett, att i 12 § (16 § 2 mom.) lämpligen böra omnämnas äfven dessa reparationer.

Den ändring, som vidtagits i 12 § (16 §), har föranledt, utom smärre förändringar i 7 § och 16 § (20 §), en väsentlig omarbetning af 45 och 46 §§ (49 och 50 §§).

Såsom inom högsta domstolen erinrats, förutsätter boställsordningen för sin tillämpning tillvaron af byggnadslånekassor. De från dylik kassa utlämnade lånen skola af boställshafvaren och hans efterträdare återgäldas genom annuiteter så beräknade, att de godtgöra kassans ränteutgifter och amortera det utlånade kapitalet under tid, som motsvarar den antagna varaktigheten af den nybyggnad eller förbättring, för hvars kostnad lånet beviljats. Det är afsedt, att bestämmelserna härom skola till sina hufvuddrag angifvas i en särskild, af Eders Kungl. Maj:t utfärdad förordning. Emellertid hafva fyra ledamöter i högsta domstolen ansett, att i boställsordningen böra upptagas grunderna för byggnadslånekassornas inrättande eller åtminstone stadgas, i hvilken ordning sådana grunder komma att fastställas. I anledning däraf har i ett särskildt moment af 16 § (20 §) införts ett allmänt stadgande i öfverensstämmelse med hvad nyss är nämndt, och i sammanhang härmed har 1 mom. af samma paragraf undergått en mindre redaktionsförändring, hvarigenom äfven anledningen till en anmärkning, som beträffande affattningen af förevarande stadgande och 13 § (17 §) gjorts af en ledamot i högsta domstolen, synes hafva i hufvudsak bortfallit.

Då af skäl, som vid behandlingen af förslaget till förordning om byggnadslånekassor kommer att angifvas, ordet »stiftets» i 1 mom. af 16 § (20 §) är oegentligt, har detta ord utslutits såväl i 1 mom. som äfven eljest, där i boställsordningen ordet användts såsom bestämning till byggnadslånekassa. I 2 mom. af 16 § (20 §) har genom inskjutande af orden: »af boställshafvares laga hus å bostadsboställe» tydliggjorts, hvad meningen uppenbarligen är, att endast förbättring af sådant laga hus är i momentet afsedd.

Lämpligheten af den i 17 § 1 mom. medgifna rätt för pastorat att helt eller delvis öfverflytta sin nybyggnads- och underhållsskyldighet å boställshafvaren har, så vidt angår de boställen, å hvilka denna skyldighet är delad mellan boställshafvare och pastorat, blifvit af åtskilliga ledamöter

inom högsta domstolen ifrågasatt, och än mer har det syntts samma ledamöter betänkligt att, såsom stadgandet afser, tillerkänna pastorat en dylik rätt beträffande boställen i stad och de öfriga boställen, å hvilka nybyggnads- och underhållsskyldigheten helt och hållet åligger pastoratet. Dessutom måste, såsom äfven inom högsta domstolen framhållits, stadgandet anses obehöfligt, om nybyggnads- och underhållsskyldigheten regleras mellan pastorat och boställshafvare så, som jag här förut förordat. Då härtill kommer, att stadgandet, äfven med de modifikationer, som till boställshafvarens förmån kunna utfinnas, synes vara obilligt mot boställshafvaren, samt det alltid torde blifva svårt att fullt rättvist uppskatta den boställshafvaren för fullgörande af underhållsskyldigheten tillkommande ersättning, anser jag, att stadgandet bör helt och hållet utgå.

Däremot torde bestämmelserna i 2 och 3 mom. af samma paragraf (21 §) böra bibehållas med det tillägg, att pastorat eller församling, som önskar erhålla nybyggnadslån, skall därom göra anmälan vid den husesyn eller ekonomiska besiktning, då nybyggnaden beslutes.

Af skäl, som inom högsta domstolen åberopats, har i 18 § (22 §) utslutits orden: »utan rätt till godtgörelse härför», och stadgandet i 29 § 4 mom. (33 § 4 mom.) utsträckts att gälla äfven för det fall, att boställshafvaren för uppförande af sådana byggnader, som i 18 § (22 §) omförmälas, måst vidkännas större kostnad, än som motsvarar för hans besittningstid skälig utgift i detta hänseende.

Då uppskattning af öfverloppshusen i enlighet med 19 § (23 §) lärer böra, vid olika meningar hos parterna, ske af synerätt, har i anledning af den hemställan, som i fråga om nämnda paragraf gjorts inom högsta domstolen, paragrafen omredigerats till öfverensstämmelse med hvad nyss är nämndt. I öfrigt har i paragrafen vidtagits förändring i syfte att tydligare, än som i paragrafen skett, uttrycka synerätts åliggande i afseende å där omförmälda ersättning för byggnadsvirke.

Bestämmelser om brandförsäkring äro meddelade i 20 — 23 §§ (24 — 27 §§). Enligt kommitténs förslag skall det åligga boställshafvaren att brandförsäkra alla de hus, hvilkas nybyggnad och underhåll åligga honom, och såsom påföljd för uraktlåtenhet härutinnan har stadgats, att han själf svarar för brandskada. Denna påföljd har kommittén ansett utgöra tillräcklig maning för boställshafvaren att i förevarande afseende icke åsidosätta sin skyldighet, öfver hvars fullgörande dessutom enligt förslaget uppsikt skall hållas såväl vid ekonomisk besiktning som vid af- och tillträdessyn. I följd af denna uppfattning har kommittén ur sitt förslag utslutit en i 1894 års proposition intagen föreskrift, att domkapitlet skulle hålla tillsyn öfver fullgörandet af föreskrifterna om brandförsäkring. En dylik tillsyn skulle

nämligen enligt kommitténs mening ej allenast blifva mycket besvärlig, enär inom olika brandförsäkringsanstalter gälla olika regler för en försäkrings giltighetstid, utan stundom äfven alldeles betydelselös, då beviljad försäkring kan utan domkapitlets vetskap af endera parten uppsägas eller af försäkringstagaren förverkas.

Uti afgifven reservation hafva två af kommitténs ledamöter, häradshöfdingen L. H. Montelius och kontraktsprosten P. Sörensson, uttalat den åsikt, att behovet af ett stadgande i sådant syfte som nämnda i propositionen intagna föreskrift blifvit af erfarenheten åtskilliga gånger bekräftadt. Dessa ledamöter hafva därför hemställt om ett tillägg till 20 § (24 §) af innehåll, att domkapitlet skulle öfver fullgörandet af boställshafvares brandförsäkringsplikt hålla tillsyn, för hvilket ändamål boställshafvaren, såvida icke husen vore för all framtid brandförsäkrade, skulle före utgången af hvarje halfår inom tid, som domkapitlet bestämde, till domkapitlet öfverlämna bevis, att betingad försäkring vore för det följande halfåret gällande.

Kammarkollegium har i likhet med flera andra myndigheter, som yttrat sig öfver förslaget, funnit, att de af kommittén införda bestämmelserna, äfven med det af reservanterna påyrkade tillägg, icke äro tillfyllestgörande för att förebygga de vådor, som efter timad brand å ett boställes hus uppkomma, därest boställshafvare, som försummat att brandförsäkra, är insolvent. Oberoende af en vårdslös eller tredskande boställshafvares åtgöranden borde därför husen vara försäkrade för all framtid. Detta kunde enligt kammarkollegii mening ske på det sätt att, då boställshafvares laga hus å bostadsboställe nybyggts, byggnadslånekassan skulle gå i författning om brandförsäkring af huset för all framtid och förskottsvis erlagga hela den härför erforderliga afgift, hvilken därefter skulle sammanläggas med det för nybyggnaden utgående byggnadslånet och af boställshafvaren amorteras i sammanhang med lånet. På lika sätt borde förfaras, i händelse ökad brandförsäkringsavgift för sålunda brandförsäkradt hus föranleddes af förbättring, för hvilken byggnadslån skulle utgå.

Denna tanke anser jag innebära en god utväg till förebyggande af den skada, som för ett boställe kan uppkomma genom en boställshafvares försummelse att fullgöra sin brandförsäkringsplikt; en skada, desto mer kännbar för efterträdande boställshafvare, som dessa tydligen, ändå att huset uppbrunnit, finge till byggnadslånekassan gälda de för samma hus återstående annuiteter.

Enligt gällande, af Eders Kungl. Maj:t fastställda reglemente för allmänna brandförsäkringsverket för byggnader å landet utgår afgiften för försäkring i detta verk under tillsammans 24 år och erlagges före ingången af det försäkringsår, afgiften afser. Erlägges betalning på en gång för

alla 24 åren, åtnjutes en afkortning å de 23 årens afgifter, hvilken, beräknad efter en räntefot af $4\frac{1}{2}\%$, utgör 39,73 % af afgifternas sammanlagda belopp, och försäkringstagaren varder då omedelbart delaktig af den vinstutdelning, som å bolagsstämma beslutes.

Afgifterna, erlagda en gång för alla, utgå nu för 1,000 kronors försäkringsvärde med följande belopp i kronor:

	Klass af hus:			
	1.	2.	3.	4.
För byggnad täckt med:				
a) tak af plåt, skiffer, tegel, asfaltfilt, asfaltpapp eller därmed jämförligt ämne (s. k. hårdt tak)	17,83	22,29	29,72	44,59
b) tak af halm, rör, spån, stickor, bräder, torf eller takved på näfver (s. k. vekt tak) och				
1) icke innehållande eldstad	22,29	29,72	37,16	55,73
2) innehållande eldstad	26,75	35,67	44,59	66,88

Vinstutdelning har på senare tider utbetalts hvartannat år med ganska betydliga värden. Enligt nyligen fattadt beslut skall hädanefter utdelning ske hvarje gång till lika belopp som den årliga ordinarie brandförsäkringsafgiften. Med antagande att beslutet ej ändras och att vinsten såsom hittills i regel utdelas hvart annat år, kommer således utdelningen, enligt hvad en enkel uträkning visar, att motsvara omkring $\frac{3}{4}$ af räntan för 1 år å den inbetalda huspremien, om räntan beräknas efter $4\frac{1}{2}\%$, och nära nog 4 % årlig ränta å samma huspremie. Vinsten bör naturligtvis, antingen direkt eller såsom afräkning å de årliga byggnadsannuiteterna, tillkomma boställshafvarne.

Att en försäkring på sådana villkor icke kan vara betungande för boställshafvaren, torde utan vidare vara uppenbart. Och då af de få svenska brandförsäkringsinrättningar, som meddela brandförsäkring af byggnader å landet för all framtid, icke någon lärer medgifva billigare försäkringsvillkor än det nyss nämnda brandförsäkringsverket, och ej heller annan brandförsäkringsinrättning torde erbjuda större säkerhet än detta för försäkringsaftalets fullgörande, bör enligt min mening sådan försäkring af byggnad på landet, hvarom nu är fråga, af byggnadslånekassa tagas i detta verk.

Genom den ifrågasatta anordningen vinnes tydligen, att en rättvis fördelning af kostnaden för brandförsäkring mellan de olika innehafvarne af ett boställe, så vidt möjligt är, befrämjas. Försäkringen medför äfven den afsevärda fördel att, när en byggnad, som på angifna sätt försäkrats, en gång rifves och ny byggnad uppföres, bostället får räkna sig till godo den

redan erlagda afgiftssumman vid försäkring af den nya byggnaden. När i en framtid boställets innehafvare icke behöfva vidkännas annan utgift för brandförsäkring än som kan föranledas däraf, att nya byggnader blifva dyrare än de ursprungligen försäkrade, men boställshafvarne ändock alltjämt få uppbära den på försäkringen utfallande vinst, har således, utan någon större utgift för de närmaste generationerna, de följande boställshafvarne beredts en dubbel förmån, och denna bör åtminstone i någon mån uppväga en mot de föreslagna byggnadslånekassorna uttalad betänklighet, nämligen att de skulle gynna de närmaste generationerna på de efterföljandes bekostnad.

Å byggnad i stad eller köping får brandförsäkringsverket, enligt dess reglemente, icke meddela försäkring. Där kan dock, ehuru i ytterst sällsynta fall, nybyggnadsskyldighet åligga boställshafvarne. För närvarande lär, så vidt jag kunnat utröna, i stad endast ett sådant fall kunna uppvisas, nämligen beträffande ena komministern i Nyköpings östra stadsförsamlings pastorat. Af prästlöneregleringskommittén är dock föreslaget, att denna komministerstjänst skall indragas. Af boställen, belägna i köping, synes endast ett nu finnas, därå enahanda skyldighet kan komma att åligga boställshafvaren. Enligt tidigare meddeladt beslut skall nämligen det nuvarande kyrkoherdebostället i Båstad upplåtas till boställe åt en blifvande komminister därstädes. I fråga om fyra andra köpingar, Ljungby, Sollefteå, Sundbyberg och Tranås, är af prästlöneregleringskommittén ifrågasatt, att i två af dessa köpingar komminister, i de andra kyrkoherde skall vara bosatt i köpingen, men af en dylik anordning behöfver tydligen ej följa, att dessa präster där komma att erhålla boställen.

Slutligen anmärkes, att beträffande fisklägen, stations- och municipal-samhällen samt andra därmed jämförliga orter är, enligt beslut af brandförsäkringsverkets styrelse, stadgadt, att i allmänhet där uppförda byggnader ej må till försäkring antagas; dock äger styrelsen att efter pröfning i hvarje särskildt fall bevilja försäkring äfven å sådana orter.

Städernas allmänna brandstodsbolag, som närmast motsvarar brandförsäkringsverket för landet, medgifver icke erläggandet af försäkringsafgift för längre tid än tio år. Försäkring för all framtid med premieinbetalning på en gång kan således icke erhållas i städernas brandstodsbolag. Emellertid lär det kunna antagas, att brandförsäkringsverket för byggnader å landet skall i fråga om prästboställen i fisklägen och dylika platser i de allra flesta fall godkänna där uppförda byggnader till försäkring, och af hvad förut sagts framgår, att brandförsäkring genom byggnadslånekassa af byggnad i stad eller köping högst sällan skall ifrågakomma. Då således särskilda bestämmelser för stad, köping och liknande platser icke torde

erfordras, har jag ansett ifrågasatta lagstadgande böra affattas så, att, där nybyggnad kan i allmänna brandförsäkringsverket för byggnader å landet antagas till försäkring, byggnadslånekassan skall vara skyldig ombestyra brandförsäkring i detta verk.

Den skyldighet att brandförsäkra, som, enligt hvad jag nu anfört, skall åligga byggnadslånekassa, afser endast *nybyggnad*. Af kammarkollegium har, såsom nämnts, föreslagits, att enahanda bestämmelse borde gälla äfven i fråga om sådan förhöjning af en byggnads värde, som föranledes af *förbättring*, för hvilken byggnadslån skall utgå. En dylik utsträckning af byggnadslånekassas brandförsäkringsplikt skulle dock enligt min mening icke vara lämplig. Tydligt är, att i detta fall försäkring kan meddelas endast om byggnadens ursprungliga brandförsäkringsvärde genom förbättringen höjts. En dylik värdeförhöjning torde dock i allmänhet icke vara för handen; åtminstone lär den i regel icke motsvara det belopp, förbättringen kostat. Dessutom kommer det alltid att bero på brandförsäkringsverkets pröfning, om en värdeförhöjning skall anses föreligga. Denna pröfning åter är grundad på särskild, i enlighet med brandförsäkringsverkets reglemente verkställd undersökning; och således skulle för det fall, att försäkring icke beviljas, onödig kostnad hafva förorsakats samt bestämmelse erfordras om hvem det åligger att vidkännas denna kostnad. Har åter t. ex. så kalladt vekt tak utbytts mot hårdt tak, och således byggnaden blifvit mindre eldfarlig än förut, äger bostället räkna sig till godo skillnaden mellan den redan erlagda försäkringsafgiften och afgiften för byggnaden i dess förändrade skick, eller med andra ord en förhöjning af försäkringsvärdet kan då utan vidare beredas med tillhjälp af allenast detta tillgodohafvande.

Stadgande i öfverensstämmelse med hvad nu är anfördt har intagits i 1 mom. af den omarbetade lagtextens 24 §. Om användandet af den vinstutdelning, byggnadslånekassa får från brandförsäkringsverket uppbära för de olika boställena, torde föreskrift lämpligast böra införas i det reglemente, som för hvarje kassa kommer att fastställas.

Särskilda bestämmelser om brandförsäkring lära emellertid erfordras såväl för boställshafvares laga hus å bostadsboställe, intill dess försäkring, på sätt förut är nämnt, varder meddelad, som ock allt framgent för sådana boställshafvarens hus, som ej kunna blifva försäkrade på detta sätt. För dessa fall torde kommitténs förslag böra antagas. Som likväl de af kommitténs flertal anförda skäl för uteslutandet af det tillägg, kommittéledamöterna Montelius och Sörensson förordat, synas mig icke utgöra tillräcklig anledning till en sådan åtgärd, har en föreskrift i det af dessa ledamöter angifna syfte införts i lagtexten. Den tid, inom hvilken

boställshafvaren, såvida icke äfven i detta fall brandförsäkringsafgift är erlagd på en gång för all framtid, skall till domkapitlet öfverlämna bevis att försäkring är gällande, har jag ansett böra bestämmas till en månad från början af hvarje försäkringsår, och beviset torde lämpligen böra afse, att försäkringen gäller för det löpande försäkringsåret. Vid affattandet af ifrågasvarande stadgande (24 § 2 mom.) har slutligen iakttagits hvad af två justitieråd anmärkts vid granskningen inom högsta domstolen af kommitténs 20 §.

I 23 § (27 §) är ändring vidtagen i enlighet med hvad högsta domstolen därom yrkat.

Af olika myndigheter har påyrkats, att det i 25 § (29 §) upptagna kostnadsbelopp trehundra kronor måtte höjas. Med afseende hufvudsakligen å penningvärdets fall sedan år 1879, då beloppet först föreslogs, torde detta nu böra bestämmas till högst femhundra kronor.

Då stängselskyldighetens fullgörande torde på många boställen med vidsträckta eller mycket spridda ägor vara ganska kostsamt, och en bestämmelse om fördelning af kostnad för uppförande af stängsel därför synes vara behöflig, har i 26 § (30 §), jämlikt hemställen inom högsta domstolen, intagits ett nytt stadgande af innehåll att, om på yrkande af granne, mot hvilken boställshafvaren med afseende å ägornas beskaffenhet icke äger stängselvitsord, boställshafvare måst deltaga i uppförande af nytt stängsel, och synerätt finner kostnaden för boställshafvarens andel däri uppgå till högre belopp, än han anses böra vidkännas, hägnadskostnaden må af synerätten fördelas till godtgörelse så, som i 2 mom. (3 mom.) för där afsedda fall föreslagits.

I 3 mom. (4 mom.) af samma paragraf har gjorts en ändring, föranledd af anmärkning inom högsta domstolen. I 27 § 3 mom. (31 § 3 mom.) har, med anledning af hvad högsta domstolen därom yttrat, tillagts att i fråga om utrönandet af odlingslägenhets beskaffenhet vid afträdestiden skall tillämpas hvad angående husesyn mellan enskild jordägare och landbo är stadgad.

I 29 § 2 mom. (33 § 2 mom.) har medgifvits möjlighet för boställshafvare, som brandförsäkrat boställes hus för all framtid genom inbetalning på en gång af hela den för sådan försäkring bestämda afgift, att få denna fördelad till godtgörande på det antal år, synerätt pröfvar skäligt. I högsta domstolen har flertalet ledamöter ansett detta stadgande böra utsträckas att gälla i hvarje fall, då boställshafvare vid afträdande af boställe finnes hafva till förmån för efterträdare inbetalt brandförsäkringsafgift för tid, som faller efter afträdet. Såvida därmed afses endast sådana fall, att en boställshafvare, som betalt brandförsäkringsafgift för ett visst antal år, afträder bostället före utgången af dessa år, synes ett sådant för-

hållande icke för afträdaren vara af den ekonomiska vikt, att stadgande om fördelning af brandförsäkringsafgiften för de öfverskjutande åren torde böra meddelas. I allt fall, om stadgandet skulle utsträckas därhän, lär rättvisa och billighet då äfven fordra, att stadgandet komme att omfatta t. ex. det fall, att boställshafvare, som tagit brandförsäkring för all framtid med premieinbetalning under 24 år, afträder bostället efter att hafva guldit afgift under 23 år. Praktiska skäl tala likväl mot en dylik utsträckning. Om en något så när rättvis fördelning skulle åstadkommas, borde synerätterna taga i betraktande icke blott att den boställshafvare, som erlagt afgifter under de 23 åren, själf under dessa år varit pliktig att svara för brandförsäkring, utan äfven att, såvida sista årets afgift erlægges, *alla* framtida boställshafvare i följd af den tagna försäkringen slippa erlægga någon försäkringsafgift, men ändock blifva berättigade till vinstutdelning, där sådan utgår. I följd häraf skulle säkerligen stadgandets tillämpning blifva i hög grad osäker och ojämn.

Af liknande orsak finner jag äfven, lika med en ledamot i högsta domstolen, som ej biträdt nyss angifna där uttalade mening, att stadgandet, inskränkt så som kommittén föreslagit, skulle leda till alltför stor ojämnhet i lagtillämpningen, om synerätterna ägde att fritt bestämma fördelningstiden. Deuna torde därför, såsom samma ledamot yrkat, böra bestämmas till högst tjugu år, räknade från det inbetalningen skedde. Med de nya bestämmelser, jag föreslagit i fråga om brandförsäkring, komma i en framtid så godt som alla boställshafvarens hus å bostadsboställe att varda brandförsäkrade för all framtid genom byggnadslånekassans försorg, och det här ifrågasatta stadgandet kan vid sådant förhållande synas mindre behöfligt. Men då det äfven såsom öfvergångsstadgande kan vara nyttigt, ägnadt som det är att framkalla försäkring för all framtid, har jag ej trott mig böra föreslå stadgandets borttagande.

Med afseende å den utsträckning, som, enligt hvad jag redan anført under 18 § (22 §), gifvits åt 29 § 4 mom. (33 § 4 mom.), samt med anledning af hvad högsta domstolen anmärkt mot sistnämnda lagrum har detta blifvit helt och hållet omarbetadt.

Mot det i 30 § (34 §) stadgade förbud att från boställe bortföra gödsel och foder har anmärkts, att ett sådant förbud ofta lägger hinder i vägen för en fördelaktig utarrendering. För den händelse att, såsom af prästlöneregleringskommittén blifvit föreslaget, en förordning om utarrendering af prästerskapets med jordbruk förenade bostadsboställen kommer till stånd, torde det blifva nödigt tillse, att förbudet, som i allmänhet anses ännu böra bibehållas, ej må hindra boställes utarrendering i den ordning, författningen bestämmer. I några landsdelar, såsom Norrland och

Gottland, lärer, enligt såväl inkomna yttranden som ock hvad för mig är känt, mångenstädes till följd af högt uppdrifna arbetslöner eller brist på arbetskrafter ingen annan utarrenderingsform vara möjlig än styckevis eller i smålotter. Om dessa förhållanden i en blifvande arrendeförordning varda beaktade, och således däri medgifves, att ett boställe må utarrenderas i en eller flera lotter, så kan detta ofta icke ske utan att åtminstone någon eller några delar af boställets jord läggas i sambruk med ett närbeläget hemman. Särskilda bestämmelser måste då gifvas för att trygga åkerjordens behöriga gödning. Då emellertid i sådant fall ett förbud att från boställsdelen bortföra gödsel och foder skulle utgöra ett fullständigt hinder för dess utarrendering, har jag ansett, att till 30 § (34 §) bör fogas ett tillägg af innehåll att i afseende å gödsel och foder å boställe må, utan hinder af hvad i nämnda paragraf är sagdt, andra föreskrifter meddelas, när vid boställets utarrendering i författningens ordning sådant pröfvas nödigt och lämpligt.

Då jag lika med kammarkollegium anser, att en afträdande boställshafvare ej bör vara skyldig att den 14 mars åt efterträdaren inrymma visthus, hushållskällare och brygghus, har ändring i sådant syfte skett i 32 § 2 mom. (36 § 2 mom.).

Med anslutning till hvad högsta domstolen i fråga om 33 § (37 §) hemställt har däri införts ett tilläggsstadgande i öfverensstämmelse med 20 § i lagen om rätt till fiske den 27 juni 1896.

Beträffande 40 § (44 §) har med anledning af anmärkningar, som inom högsta domstolen framställts, såsom laga jäf mot förrättningsman vid ekonomisk besiktning upptagits äfven de fall, då han är med annan part än boställshafvare uti den skyldskap eller det svågerlag, som i 13 kap. 1 § rättegångsbalken om jäf mot domare sägs, eller är vederdeloman eller uppenbar ovän med annan part än boställshafvare, äfvensom i stället för orden: »såsom medlem af församlingen, är byggnadsskyldig», införts: »såsom medlem af församlingen, är pliktig deltaga i kostnad för byggnad och underhåll å boställe».

Om ekonomisk besiktnings befogenhet utsträcker så, som af högsta domstolen och mig föreslagits, torde det möta betänkligheter att, såsom några ledamöter i högsta domstolen ifrågasatt, öfverlämna åt förrättningsmannen allena den pröfning, huruvida af anledning, som i 40 § (44 §) afses, han må vara hindrad att med besiktningen taga befattning, samt stadga att synerätten vid klagan öfver besiktningen allenast skulle hafva att handlägga besvaren, så vidt de afsåge själfva sakfrågan. Behandlingen af denna senare fråga synes mig för öfrigt så nära sammanhänga med frågan om förrättningsmannens jäfvighet att, äfven om pröfningen af sak-

frågan formellt komme att omfatta endast vissa delar af förrättningen, det likväl då ofta vid synen kunde blifva nödigt att mer eller mindre taga hänsyn äfven till öfriga delar. Vid sådant förhållande torde vederbörande ej böra afskäras från rätten till klagan öfver jäfsbeslutet.

I förslagets 44 § (48 §) är stadgad att, om förrättningsman ogillar mot honom anmaldt jäf, förrättningen skall fortgå och vederbörande äga att i sammanhang med hufvudsaken klaga öfver beslut, hvarigenom jäfsanmärkning ogillats. Mot detta stadgande har inom högsta domstolen erinrats, hurusom däraf synes följa att, om synerätten finner en vid besiktningen mot förrättningsmannen framställd, men af denne ogillad jäfsanmärkning lagligen grundad, synerätten, utan att ingå i någon handläggning af sakfrågan, allenast har att förklara besiktningen ogill och förordna om ny sådan; och då en dylik anordning vore föga lämplig, har inom högsta domstolen hemställts, att förslaget härutinnan måtte undergå någon jämkning. Har synerätt funnit ett mot förrättningsman vid ekonomisk besiktning anfördt, men af honom ogilladt jäf vara lagligen grundadt, torde det vara riktigt att anse besiktningen i dess helhet ogill. Det enklaste förfaringsättet synes då vara, att synerätten, som ändå är på platsen, verkställer den nya besiktningen och meddelar de föreskrifter, som af omständigheterna finnas påkallade. Om stadgande i öfverensstämmelse härmed införes i 55 § (59 §), torde grunden för den framställda anmärkningen vara undanröjd och bestämmelsen i 44 § (48 §) således kunna kvarstå oförändrad.

Såsom inom högsta domstolen erinrats, föranleder den föreslagna utvidgningen af ekonomisk besiktning befogenhet en därefter lämpad förändrad affattning af 45 § (49 §). Vid omarbetandet af detta lagrum har jag sökt att med bibehållande, så vidt ske kunnat, af kommitténs uppställning och ordalag, ur 56 § (60 §) uttaga de bestämmelser, som ansetts böra på ekonomisk besiktning tillämpas. Härvid har iakttagits dels beträffande 5 mom. (10 mom.) hvad högsta domstolen därom hemställt, dels ock att i följd af uteslutningen af det stadgande, kommittén i 17 § 1 mom. föreslagit, 3 mom. af förevarande paragraf uteslutits, hvaremot i stället intagits en erinran (i 7 mom.) att förrättningsman i fråga om hägnad inom boställes ägoområde må gifva sådant förordnande, som i 26 § 3 mom. (30 § 4 mom.) afses, när skäl därtill finnes.

I öfverensstämmelse med de ändringar, som sålunda vidtagits i 45 § (49 §), har 46 § 1 mom. (50 §) på motsvarande sätt förändrats, hvarjämte äfven i öfrigt någon jämkning i ordalagen skett. — 2 mom. af 46 § är jämlikt hemställt, som därom gjorts inom högsta domstolen, uteslutet.

Högsta domstolen har ansett lämpligast, om erforderliga föreskrifter angående arfvode för ekonomiska besiktningar meddelades i enahanda

ordning, som för dylika bestämmelser i allmänhet iakttoges, samt i 47 § (51 §) endast hänvisades till hvad sålunda föreskrefves. Då emellertid nu gällande bestämmelser om arfvodet äro spridda i olika författningar, och nya föreskrifter synas icke böra sammanföras i en enda författning, samt praktiska skäl torde tala för att förrättningsmannen utan onödiga svårigheter och tidsutdräkt må af boställsordningen erhålla klara och tydliga föreskrifter i hithörande afseende, har jag ansett mig icke böra tillstyrka hvad sålunda af högsta domstolen föreslagits. Hvad nu är sagdt gäller afven i fråga om arfvodet vid husesyner.

I förevarande förslag — 47 § 2 mom. (51 § 2 mom.) samt 61 § 2 och 3 mom. (65 § 2 och 3 mom.) — är efter föredöme i äldre författningar stadgadt, att kostnaden för ekonomiska besiktningar och husesyner i vissa fall skall gäldas af kyrkans medel eller, om sådana saknas, af pastoratet. Kyrkokassorna äro emellertid afsedda att användas till kyrkornas behof och ändamål. Oegentligt synes då vara att för bestridande af nyssberörda kostnad anlita kyrkans medel. Hvad särskildt beträffar kyrkokassorna inom de provinser, där kyrkotionde utgått, hafva, sedan denna tionde nyligen afskrifvits, dessa kassor därigenom mistat sin hufvudsakligaste inkomst, och med anledning däraf har Eders Kungl. Maj:t i ett den 21 november 1902 utfärdadt nådigt cirkulär meddelat vissa bestämmelser för betryggande af samma kassors bestånd. Vål hafva genom dessa bestämmelser sistnämnda kassor icke frigjorts från kostnaderna för ekonomiska besiktningar och syner. Men detta torde hafva berott uteslutande därpå att man icke ansett sig böra allenast för dessa provinser tillskapa ett undantag från hvad för riket i öfrigt i detta hänseende är stadgadt. Otvifvelaktigt föreligger emellertid fullgiltigt skäl för att icke vid kyrkokassorna binda dylika kostnader. Jag anser därför, att kostnaderna i de angifna fallen böra gäldas omedelbart af pastoraten. För öfrigt hafva i 47 och 61 §§ (51 och 65 §§) gjorts några jämkningar, föranledda af anmärkningar, som inom högsta domstolen framstälts.

I 50 § (54 §) har med anledning af anmärkning inom högsta domstolen inskjutits ordet »eljest» för att därmed utmärka, att den domkapitlet, lånekassestyrelse och byggnadsskyldig här särskildt tillagda rätt att påkalla syn icke afser rubbning af den i 45 § 5 mom. (49 § 10 mom.) meddelade bestämmelse, enligt hvilken missnöje mot ekonomisk besiktning skall vid förlust af rätt till vidare talan anmälas inom viss tid. Då efter den ändring, som föreslagits beträffande 40 § (44 §), ordet »byggnadsskyldig» i 50 § (54 §) användes i samma bemärkelse som på alla andra ställen i författningen, lär något missförstånd beträffande ordets betydelse icke, som inom högsta domstolen befarats, vidare kunna ifrågakomma.

Enligt hemställan inom högsta domstolen hafva ändringar gjorts i 42 § (46 §). Dessa ändringar motsvaras af liknande jämkningar i 53 § (57 §). I öfrigt har föreskriften om sättet, på hvilket domaren skall kalla nämnd till synen, ur sistnämnda lagrum uteslutits, såsom därom inom högsta domstolen tillstyrkts; hvarjämte, och då i 1 mom. orden: »därest så nödigt finnes» kunna föranleda att förordnande för skogstjänsteman ofta onödigtvis begäres, i stadgandet uttryckligen angifvits, i hvilka fall skogstjänstemans närvaro vid af- och tillträdessyn är behöflig. I 2 mom. af samma paragraf har jämkning skett i enlighet med högsta domstolens uttalande; hvarjämte tillagts, att bevis om den i momentet omförmälda kallelse bör till domaren eller rätten insändas. I detta sammanhang torde dessutom få anmärkas att, om med anledning af de erinringar, som inom högsta domstolen gjorts beträffande detta moment och nästföljande paragraf, åt 59 § (63 §) gifves det innehåll att den domkapitlet efterträdande löntagaren må, där han så nödigt aktar, i afsedda fallet föra talan i hvad hans rätt rörer, dock att därvid rättsförhållandet mellan domkapitlet och honom icke må komma under bedömande i annat fall, än att båda därom åsämjas, så lärers därigenom vara angifvet, i hvad mån löntagare, som afses i 53 § 2 mom. (57 § 2 mom.), bör såsom part betraktas vid den syn, till hvilken han enligt sistnämnda lagrum skall kallas.

Högsta domstolen har ansett den i 55 § (59 §) gifna allmänna erinringen därom att vid laga syn skall behandlas endast sådana ämnen, som blifvit till synen hänskjutna, kunna utan olägenhet uteslutas. Då emellertid beträffande denna § af mig föreslagits ett tillägg, som i ett särskildt fall annorlunda bestämmer handläggningen vid laga syn, torde stadgandets bibehållande numera få anses fullt befogadt.

Med anledning af den anmärkning, som i högsta domstolen framställts mot 56 § 5 mom., och då det torde ligga i sakens natur att konsistorie- och lånekasseombuden, såsom parter vid synen, själfmant anföra hvad de anse böra vid beslut om nybyggnad komma i betraktande, anser jag, att detta mom. bör helt och hållet utgå.

Beträffande pastorat, bestående af både lands- och stadsförsamlingar, lärer fördelningen mellan församlingarna af den pastoratet åliggande nybyggnads- och underhållsskyldighet å prästgård hittills i allmänhet hafva bestämts genom öfverenskommelse. Där så ej kan ske, anses frågan böra i första hand afgöras af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, möjligen med stöd af landshöfdinge- och kammarkollegii-instruktionerna. Emellertid torde kunna antagas, att uppfattningen härom icke oväsentligt påverkats däraf att efter tillkomsten af 1862 års kyrkostämmoförordning någon fast grund till fördelning af de särskilda församlingarnas andelar i gemensamma ut-

gifter icke varit stadgad, utan hvaraderas bidrag bestämts på grund af öfverenskommelser, som skolat underställas Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes pröfning. Nu har likväl i detta hänseende ett annat förhållande inträdt genom lagen den 31 maj 1901 angående ändring i 7 och 35 §§ af kyrkostämmoförordningen. Enligt denna lag bestämmes rösträttens fördelning mellan församlingarna af förhållandet mellan deras hela antal bevillningskronor; dock att, då fråga är om byggande eller underhåll af kyrka eller annan gemensam byggnad, i kostnaden för hvilken socknemän å landet enligt allmän lag eller särskild författning deltaga för fastighet efter hela, men för andra beskattningsföremål blott efter viss del af därå belöpande fyrktal, vid beräkningen af landsförsamlingens röstsumma skall läggas till grund för fastighet hela, men för öfriga beskattningsföremål en mot nämnda del af fyrktalet svarande del af hela antalet bevillningskronor. De afgifter, hvarom för lands- och stadsförsamlingar gemensam kyrkostämma beslutar, skola af de olika församlingarna utgöras i full motsvarighet till hvarje församlings rösträtt, och således komma afgifterna alltid att bestämmas af röstgrunden, sådan den ställer sig för hvarje år.

Det torde icke vara möjligt att i fråga om fördelningen mellan för- enade lands- och stadsförsamlingar af den pastoratet åliggande nybyggnads- och underhållsskyldighet finna en mera rättvis och tillfredsställande grund, än sålunda genom lagen den 31 maj 1901 bestämts, och det synes så mycket mindre böra ifrågasättas att därifrån afvika, som lagen, såsom nämnts, tagit hänsyn just till de olika bestämmelser, som gälla för skyldighet att deltaga i prästgårdsbyggnad på landet. Hvad i kommittéförslagets 69 § (71 §) stadgats därom, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande skall, i brist af godvillig öfverenskommelse, bestämma huru stor lott af nybyggnads- och underhållsskyldigheten må påläggas hvarje särskild församling inom pasto- ratet, bör således enligt min mening icke vidare komma i fråga, utan det torde vara tillräckligt att i boställsordningen intaga allenast en hänvisning till hvad i lagen är stadgadt i fråga om afgifter, hvarom för lands- och stadsförsamlingar gemensam kyrkostämma beslutar, dock att, äfven om bostadsboställe är i stad beläget, landsförsamling icke må påföras andel i mer än som motsvarar den pastoratet åliggande nybyggnads- och under- hållsskyldighet å bostadsboställe af samma klass å landet. Af hvad nu är sagdt läser ock följa, att icke heller den bestämmelsen i 69 § (71 §) bör bibehållas, enligt hvilken en hvar bland församlingarna må kunna tilldelas särskilda af de laga husen att nybygga och underhålla.

Efter införandet i boställsordningen af bestämmelserna i 1894 års proposition rörande nybyggnads- och underhållsskyldigheten samt fördel- ningen af densamma, torde ock böra från samma proposition intagas en

bestämmelse därom (§ 73 mom. 2) att, där å viss ort eller för visst boställe ett annat förhållande i nämnda hänseenden äger rum, än som öfverensstämmar med de allmänna stadgandena, hvad sålunda hittills undantagsvis varit härutinnan gällande skall fortfarande tillämpas. Härigenom sker i sak ej ändring i kommitténs förslag, som i 9 § innehåller bestämmelse i enahanda syfte.

Euligt kommitténs mening skulle boställsordningen gälla från och med den 1 maj året näst efter dess utfärdande. Då emellertid före författningens trädande i kraft reglementen för byggnadslånekassorna skola uppgöras, granskas och fastställas, men detta arbete, som förutsätter grundliga utredningar, kan antagas blifva mycket tidsödande, har jag ansett tidpunkten för den nya författningens tillämpning icke böra bestämmas tidigare än från och med den 1 maj 1906.

I 71 § 2 mom. (74 § 2 mom.) har från 1894 års proposition intagits ett af kommittén utslutet, numera behöfligt tillägg; hvarjämte den tidpunkt, efter hvilken boställshafvare skall vara utnämnd för att boställsordningens föreskrifter uti de i detta och 4 mom. af samma paragraf (74 §) angifna hänseenden skola vara å honom tillämpliga, ansetts böra framskjutas, så att boställsordningen då hunnit blifva kungjord. Då 3 mom. af 71 § (74 §) ansetts kunna affattas tydligare, än som i förslaget skett, har jämkning i sådant hänseende vidtagits, och därjämte har tillagts, att hvad i 24 § 1 mom. är föreslaget att gälla i fråga om byggnadslånekassas skyldighet att taga brandförsäkring ej skall äga tillämpning på de i detta mom. omförmälda fall. Såsom af högsta domstolen blifvit ifrågasatt, är 5 mom. utslutet. Dess plats har intagits af förslagens 6 mom., hvarjämte från 1894 års proposition införts ännu ett öfvergångsstadgande, som be-tecknats med mom. 6.

Ytterligare ett par öfvergångsstadganden torde böra från 1894 års proposition och i hufvudsaklig öfverensstämmelse med denna intagas i den nya författningen (75 och 77 §§), hvarjämte med hänsyn till den långa tid, som kommer att förflyta mellan författningens kungörande och tillämpning, särskild föreskrift torde böra gifvas därom (i 76 §) att, om i anledning af tjänsteombyte, som skett efter den 31 december 1903, af- och till-trädessyn hållits före den 1 maj 1906, och nybyggnads- och underhållsskyldigheten beträffande laga hus å bostadsboställe skall vara mellan boställshafvaren och annan byggnadsskyldig delad, laga syn bör för meddelande af de bestämmelser i afseende å de laga husen, hvarom i 75 § för-mäles, hållas så snart efter den 1 maj 1906 ske kan.

Vidare torde åtskilliga afvikelser från kommitténs förslag böra göras i 3 och 4 §§, 5 § 2 mom., 6 §, 13 § (17 §), 36 § (40 §), 43 § (47 §),

54 § (58 §), 58 § (62 §), 60 § (64 §), 61 § 2 mom. (65 § 2 mom.). 62 §, 63 § samt rubriken till IX kap. (X kap.), allt med anledning af hvad vid granskningen af förslaget blifvit inom högsta domstolen anmärkt.

Några i förslaget vidtagna, här förut ej omnämnda redaktionsändringar torde, såsom afsedda hufvudsakligen att utgöra förbättringar i lagtexten, ej erfordra särskild redogörelse.

Högsta domstolen har slutligen anmärkt såsom en brist i förslaget, att däri saknades hvarje antydning om hvilka nu gällande författningar genom dess upphöjande till lag skulle komma att upphävas eller ändras. Då det icke kan antagas hafva varit högsta domstolens mening, att i boställsordningen skulle uppräknas hela den mångfald af författningar, som genom dess antagande komme att helt eller delvis ändras, torde det vara tillfyllest att i ingressen angifva det hufvudstadgande, 26 kap. 2 § byggningabalken, som är afsedt att upphävas, samt i öfrigt lämna ett allmänt förklarande, att genom boställsordningen ändras hvad särskilda författningar innehålla däremot stridande.»

Föredragande departementschefen uppläste härefter ett i enlighet med det afgifna yttrandet affattadt förslag till ekklesiastik boställsordning och hemställde, att förslaget måtte föreläggas Riksdagen till antagande.

Justitierådet Skarin åberopade sitt vid förslagets granskning i högsta domstolen afgifna yttrande.

Statsrådets öfriga ledamöter tillstyrkte bifall till departementschefens hemställan.

Hvad departementschefen sålunda hemställt behagade Hans Maj:t Konungen i nåder bifalla; och skulle proposition af den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, till Riksdagen aflåtas.

Ex protocollo:

Gustaf Norström.